

KOLUMNA

Dr. Martin Premk

Velike večne laži

STRAN 3

KOLUMNA

Jože Poglajen

Davidov neprebojni ščit

STRAN 5

GEOPEDIJA

Hajdina

Brežiški pohod

STRAN 7

SPOMENICA ZZB NOB SLOVENIJE

Zmaga nad fašizmom in nacizmom

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije s ponosom praznuje 80. obletnico zmage nad fašizmom in nacizmom. Slovenski narod se je z Osvobodilno fronto in partizanskim bojem uvrstil med narode, ki imajo neizbrisno in častno mesto v veliki protifašistični zavezniški koaliciji med drugo svetovno vojno. Partizanska zmaga je pomenila poraz okupacijskih vojsk vključno z domačimi kolaboracijskimi enotami.

Nobene potrebe ni prikrivati, da je med partizani in prebivalstvom sploh tlela želja, da bi po osvoboditvi vzpostavili pravičnejšo družbeno ureditev, kot je bila pred vojno. Osvobodilna fronta je bila hrbenica narodnoosvobodilnega in socialnega gibanja za pravičnejšo družbo in ljudsko oblast kot del skupnega gibanja v takratni jugoslovanski državi pod vodstvom maršala Tita. Na tej poti, ki sta ji pečat dajala sistem socialističnega samoupravljanja in politika neuvrščenosti, so bile tudi stranpoti, kot je pomanjkanje osebne in politične svobode. Nesporno pa je, da je slovenska družba znotraj skupne jugoslovanske države v tem času prešla iz agrarne v industrijsko družbo ter vzpostavila trden sistem javnih služb na področjih otroškega varstva, šolstva, zdravstva in socialnega varstva, ki so širokemu krogu prebivalstva dvignile življenjsko raven.

Ena ključnih razvojnih pridobitev za Slovenijo znotraj Jugoslavije je bil postopen razvoj lastne državnosti tako na institucionalni ravni kot na ravni kolektivne zavesti, ki je bila najbolj izražena na referendumu o osamosvojitvi Slovenije decembra 1990.

Spoštovanje zgodovine

V Zvezi združenj borcev smo veseli vseh prizadevanj, ki spoštujejo zgodovino, in jih podpiramo ter zavračamo vsakršne manipulacije in zlorabe z njo. S preteklostjo se moramo sprijazniti in jo sprejeti takšno, kakršna je bila, v dobrem in slabem, in ne dovoliti, da bi obremenjevala sedanost in skupno delovanje za prihodnost.

Zveza združenj borcev povojne poboje ob izteku druge svetovne vojne obsoja kot dejanje, ki je bilo v nasprotju z osnovnimi načeli civilizacije in človečnosti, in se bo še naprej zavzemala za mirno sožitje.

Hkrati opozarja na nesporno dejstvo, da se organizacije in njihovi voditelji, ki so prisegli okupacijskim oblastem, od njih prejemale vojaško in drugo opremo ter se na njihovi strani borili proti partizanskim enotam, ne morejo prikazovati kot domoljubni. Niso se borili za slovenski narod in samostojno Slovenijo, temveč za interese okupatorja, ki je slovenskemu narodu namenil ne le

razkosanje, temveč tudi uničenje. Te organizacije oziroma njihove naslednice vključno z Ljubljansko škofijo bi se morale slovenskemu narodu opravičiti za mobilizacijo domačinov v vojaške formacije pod poveljstvom okupatorja in za tem povezane človeške žrtve.

Proti oživljanju fašizma

Neposredna podlaga katastrofalne druge svetovne vojne sta bili ideologiji fašizma in nacizma. Tudi danes so v Evropi v porastu tako imenovani demokratično izvoljeni avtokrati in desne nacionalistične stranke, ki slabijo in rušijo demokratične institucije, odrekajo ženskam pravico do odločanja o rojstvu otrok, omejujejo svobodno delovanje civilnodružbenih organizacij, si podrejuje medije in druge javne institucije, imajo sovražen odnos do tujcev, posebej imigrantov, in do drugih kultur ter širijo med ljudmi strah pred njimi in z agresivnim populizmom in demagogijo zavajajo in manipulirajo z ljudmi. Sklicujoč se na lastno večvrednost genocidno iztrebljajo druge narode, kot to počne država Izrael s Palestinci.

Opozarjali in delovali bomo za odpravljanje temeljnih vzrokov, ki slabijo demokracijo, spodbujajo oživljanje fašizma in vplivajo na volivce, da izbirajo nedemokratične stranke in njihove voditelje. Med temi vzroki so zlasti: naraščanje družbene neenakosti, nenaadzorovano širjenje novih tehnologij, rušenje okoljskega ravnovesja in migracije prebivalstva.

Zveza združenj borcev bo zahtevala upoštevanje demokratičnih standardov, zakonsko omejevanje sovražnega govora, prepoved uporabe fašističnih simbolov, zaščito in utrjevanje javnega prostora, krepitev mehanizmov solidarnosti, ustrezno davčno in socialno politiko, regulacijo uporabe sodobnih tehnologij, nadzor nad tehnološkimi korporacijami, aktivno okoljsko politiko in solidarnost z narodi in prebivalci, ki jih prizadevajo naravne in socialne katastrofe. Od domačih oblasti in predstavnikov v mednarodnem prostoru bo zahtevala uveljavljanje teh standardov tudi na evropski in svetovni ravni.

Mir je prednostna naloga

Smo v kritičnem položaju, ko so mehanizmi svetovne ureditve razrahljani ali uničeni, novih pa ni na vidiku. V ospredje stopa merjenje gospodarske in vojaške moči med velesilami, ki za zdaj ostaja omejeno na posamezna krizna oziroma vojna območja. Teh pa je vse več in povečuje se nevarnost globalnega spopada velesil, jedrske vojne in uničenja civilizacij.

NADALJEVANJE NA STRANI 2

DOGODKI 83. obletnica dražgoške bitke

Simbol brezupnega upora

Osrednja spominska slovesnost Po stezah partizanske Jelovice ob 83. obletnici dražgoške bitke je potekala 12. januarja v Dražgošah. Zbrane je pozdravil predsednik ZZB NOB Slovenije **Marijan Križman**, ki je med drugim poudaril 80. obletnico zmage nad fašizmom in nacizmom. Dejal je: »Slovenski narod je bil leta 1941 obsojen na potujčevanje in izgon s svoje zemlje. Zato je odporniško gibanje imelo široko ljudsko podporo in moč za zmago. Temeljilo je na globokem prepričanju, da je za narodovo osvoboditev potrebno skupno delovanje političnih in narodovih sil, ki ni ideološko pogojeno in izključujoče. Ko so v pomladnih dneh leta 1945 partizanske čete, v katerih je bilo okoli 40.000 slovenskih partizanov, stopale v slovenska mesta in vasi, so jih prebivalci navdušeno pozdravljali ter proslavljali zmago, osvoboditev in mir. Partizansko gibanje je bilo del velike zavezniške koalicije, zahodnih in demokratičnih sil in vzhodne komunistične Sovjetske zveze. Slovenski narod se je z Osvobodilno fronto in partizan-

Slavnostna govornica je bila Urška Klakočar Zupančič (levo), zbrane je pozdravil Marijan Križman (tretji z leve), v ospredju je Albin Pibernik, najmlajši udeleženec igmanskega marša.

skim bojem uvrstil med narode, ki imajo neizbrisno in častno mesto v veliki zavezniški koaliciji zmagovitega boja zoper fašizem in nacizem med drugo svetovno vojno.«

Slavnostna govornica je bila predsednica državnega zbora **mag. Urška Klakočar Zupančič**. Poudarila je: »Dražgoše so simbol brezupnega upora majhnega naroda proti zločinskemu režimu nacističnih osvaja-

jalcev, simbol narodove samozavesti, predvsem pa simbol upora proti strahovladi. So simbol trpljenja prednikov pod škornjem zločinskega režima. Bitka je trajala od 9. do 11. januarja 1942, ko so se bili partizani zaradi premoči napadalcev, pomanjkanja vojaške opreme in izčrpanosti primorani umakniti.

NADALJEVANJE NA STRANI 2

AKTUALNO Michaela Palumba

Mussolinijeva grozodejstva

Italijanska založba Rizzoli je leta 1992 izdala knjigo italijansko-ameriškega zgodovinarja **Michaela Palumba** z naslovom *l'Olocausto rimosso* (Odstranjeni holokavst), ki pa je nihče ni mogel prebrati. In to iz preprostega razloga, ker je založnik vse komaj natisnjene izvode uničil.

Palumbo je s svojo raziskavo o italijanskih grozodejstvih med drugo svetovno vojno, vključno s tistimi v Sloveniji, sodeloval pri dokumentarcu britanske BBC *Fascist Legacy* iz leta 1989. Italijanska radiotelevizija RAI je kupila dokumentarec, a ga ni nikoli predvajala. RAI in Rizzoli sta očitno menila, da je treba o zločinih italijanskih vojakov molčati in tako še naprej gojiti lažno legendo o Italijanih kot dobrih ljudeh. Kot je zapisal **Sandor Tence** 26. decembra lani v Primor-

Italijanski vojaki streljajo slovenske talce v vasi Dane.

skem dnevniku, je Založnik Alegre zdaj izdal v Italiji dolgo let zamolčano Palumbovo raziskavo v knjigi z naslovom *Le atrocità di Mussolini* (Mussolinijeva grozodejstva). Zgo-

dovinar se naslanja na dokumente, ki jih je v glavnem pridobil v ZDA in pri Organizaciji združenih narodov (komisija za vojne zločine).

NADALJEVANJE NA STRANI 2

NADALJEVANJE S STRANI 1

Zmaga nad fašizmom in nacizmom

Da bi se temu izognili, bo v prihodnje nujno ustaviti oboroževanje, doseči jedrsko razorožitev in se začeti pogovarjati o mehanizmih nove svetovne ureditve. Poskus v tej smeri je Pakt za prihodnost, ki je bil sprejet na Vrhu za prihodnost v OZN septembra 2024 in ki naj bi bil s svojimi 54 ukrepi temelj reforme svetovnega sodelovanja.

V temeljih nove ureditve ne bo več mogla prevladovati koda zahodnoevropske civilizacije. V enaki meri bo moralo biti zagotovljeno mesto vrednotam konfucijskega, hindujskega in mu-

slimanskega kulturnega kroga. Ključni bodo mehanizmi sporazumevanja in mediacije med kulturami, ki se bodo neobhodno srečevale na gospodarskem, okoljskem, vojaškem in političnem področju. To srečevanje bo potekalo tako na globalni ravni med državami posameznih civilizacijskih krogov kot na nižjih ravneh vse do sobivanja prebivalcev različnega kulturnega izvora v naših mestih in vaseh. Od iskanja poti za prevlado se bodo države morale usmeriti k iskanju poti za miroljubno sobivanje in oplajanje

kultur ter za reševanje skupnih problemov.

Zveza združenj borcev prizadevanja za mir poudarja kot svojo prednostno nalogo. Zato bo tako usmeritev zahtevala tudi od političnih avtoritet v državi pri izvajanju notranje in zunanje politike v skladu s 124. členom ustave RS. Slovenski predstavniki bi se zlasti na ravni EU in OZN morali bolj odločno zavzemati za mir, jedrsko razorožitev in oblikovanje novega svetovnega reda na podlagi miroljubnega sodelovanja med državami in kulturami po načelih multilateralizma.

Za trajnostni razvoj

Zveza združenj borcev se bo poleg okoljskega vprašanja posebej posvečala vprašanjem socialne trajnosti. Sem spadajo: vzdrževanje socialne kohezije in vključevanje ranljivih družbenih skupin, zmanjševanje družbenih napetosti in odprti konflikti, krepitev politične in gospodarske demokracije, vprašanja vojne in miru, družbene neenakosti in razporejanja družbenega bogastva ter vprašanja razvojnih možnosti mladih generacij.

ZZB vidi ključni odgovor na naraščajočo naravna in družbe-

na tveganja v kreptvi sistemske solidarnosti, ki izhaja iz močnega javnega prostora. Konstituirajo ga javni mediji, redistributivni davčni sistem in sistem prispevkov, javno zdravstvo, javno šolstvo in druge javne službe.

Iz navedenih izhodišč: samostojne slovenske državnosti, spoštovanja zgodovine, protifašizma ter neomajnega boja za miren in trajnostni razvoj izhajajo tudi aktualne naloge Zveze združenj borcev, kot jih vsebuje Spomenica II, ki jo je 18. decembra lani sprejel Glavni odbor ZZB NOB Slovenije.

NADALJEVANJE S STRANI 1

Simbol brezupnega upora

Čeprav so jih vaščani obvestili o prisotnosti partizanskega bataljona, so se Nemci nad Dražgošami silovito znesli, 41 domačinov pobili, 81 pa poslali v koncentracijska taborišča in pregnanstvo. Vas so požgali. Zločinov nacističnega režima, ki je šest let divjal po Evropi, in tistih, ki so na zasedenih ozemljih prisegali zvestobo Hitlerju, ne smemo nikoli relativizirati ali opravičevati. Kljub številnim poskusom zamegljevanja zgodovinskih dejstev je povsem jasno, da

ki spoštuje osebno svobodo, solidarnost in različnost ter spodbuja sočutje. Tudi v Sloveniji nismo imuni proti strahopetnim dejanjem tistih, ki si želijo prevzeti nadzor in podrediti celotno družbo lastnim interesom ter skušajo med ljudmi sejati strah in razdor.«

Pred slovesnostjo so venec h kostnici padlih partizanov in vaščanov položili: garda Slovenske vojske v imenu predsednice republike Nataše Pirc Musar, krajevna skupnost

Tudi na letošnji prireditvi se je zbralo veliko udeležencev iz vseh krajev Slovenije, pa tudi iz zamejstva v Italiji in Avstriji ter iz Hrvaške.

so bili slovenski partizani pomemben del zavezniške koalicije, ki je leta 1945 dokončno premagala največje zlo 20. stoletja. Osem desetletij po tragični moriji druge svetovne vojne lahko z zaskrbljenostjo ponovno opazujemo vzpon strahopetcev, ki sejejo nestrpnost in strah pred vsem, kar se ne ujema z njihovim pohlepom po prevzemu nadzora nad družbo in omejenimi naravnimi viri našega planeta. Ponovno smo lahko nedaleč od nas priča tudi zločinom proti človeštvu in genocidnim dejanjem. Pomembno je, da znamo strahopetna dejanja sejalec zla prepoznati in se jim upreti, če želimo sebi in prihodnjim rodovom zagotoviti človeka dostojno življenje v družbi,

Dražgoše - Rudno, predsednik ZZB NOB Slovenije z delegacijo v imenu vseh Združenj borcev NOB, župan mestne občine Ljubljana Zoran Jankovič z delegacijo, predstavnica Zveze koroških partizanov, Mladinsko društvo Škofja Loka v imenu vseh organiziranih pohodov, Gibanje Svoboda, Območna organizacija SD Škofja Loka in Levica.

V kulturnem programu so sodelovali: Orkester slovenske vojske, Partizanski pevski zbor, dramska igralca Vesna Slapar in Rok Vihar, harmonikar Nejc Jemc in baritonist Tone Habjan ter povezovalac Jan Bertonec.

Manja Konkolič,
Foto: Lado Zupančič

NADALJEVANJE S STRANI 1

Mussolinijeva grozodejstva

Predgovor k novi izdaji Palumbove knjige je napisal **Eric Go-betti**, spremno besedo pa Ivan Serra. Na platnici je znana fotografija dogodka, ko so italijanski vojaki julija 1942 v vasi Dane v Loški dolini ustrelili slovenske

talce. Italijanska desnica je ob pomoči RAI pred leti fotografijo predstavila kot ustrelitev Italijanov, kar naj bi zagrešili slovenski partizani. Za »napako« z jasnimi političnimi motivacijami se nihče ni nikoli opravičil.

DOGODKI Slovesnost na Osankarici

Poslednji boj Pohorskega bataljona

Zavod za kulturo Slovenska Bistrica je 4. januarja v sodelovanju z občino Slovenska Bistrica pripravil spominsko slovesnost v počastitev 82. obletnice poslednjega boja Pohorskega bataljona. Slavnostni govornik na prizorišču bojišča Pohorskega bataljona pri Treh žebelih na Osankarici na Pohorju, kjer je 8. januarja 1945 padlo 69 borcev, je bil minister za obrambo, mag. Borut Sajovic.

Slavnostni govornik je spomnil na odločnost in pogum borcev Pohorskega bataljona in trpljenje v času druge svetovne vojne ter ob tem izrazil veselje, da smo takrat imeli junake, ki so se okupaciji znali upreti. Kot je povedal, je zato naša naloga, da na slovenski zemlji nadaljujemo njihovo dediščino. Poudaril je, da sta bila za vse trpljenje kriva fašizem in nacizem. Po njegovih besedah se nam je leta 1945 zdelo, da je fašizma konec, toda da ni tako, smo priča še danes, saj fašizem očitno ni nikoli premagan. Še danes ga je

Slovesnosti so se udeležili tudi številni praporščaki.

kar nekaj v Rusiji, Ukrajini, na Bližnjem vzhodu in še kje. Ni še dolgo, ko se je fašistično pozdravljalo v Ljubljani, je še spomnil minister in se zahvalil našim poslancem, da so nedavno s sprejemom zakona o prepovedi uporabe nacističnih obeležij temu naredili konec.

Na Osankarici v občini Slovenska Bistrica, ki si je prav zaradi teh dogodkov izbrala ta dan za svoj spominski dan občine, se je v prečudovitem sončnem zimskem dnevu

zbralo več kot tisoč udeležencev slovesnosti. Po govoru obrambnega ministra je sledilo polaganje vencev. V kulturnem programu so sodelovali MPZ Oplotnica, zborovodja Samo Jezovšek in učenci Osnovne šole Gustava Šiliha Laporje z mentorico Sanjo Šikovec. Po končanem uradnem delu pa sta bila družabno srečanje in pogostitev v organizaciji ZZB za vrednote NOB Slovenska Bistrica.

Marija Andrejčič

DOGODKI 80. obletnica bojev

Slovenski vojaki padli na sremskih ravninah

V Lovasu, majhnem kraju v istoimenski občini v Sremu na Hrvaškem, so predstavniki ZZB NOB Slovenije, občine Starše iz Slovenije in občine Lovas 18. januarja počastili spomin na 80. obletnico bojev na sremski fronti, ko je 17. januarja 1945 v bojih z Nemci padlo 239 borcev, med njimi kar 77 bork in borcev 5. slovenskega partizanskega bataljona 1. krajiške brigade. Slovenski bataljon so sestavljali izgnanci iz Slovenije in ta dan upravičeno označujemo kot tragični dan slovenskih fantov, deklet, mož in žena na sremski fronti.

Leta 1972 je borčevska organizacija iz Lovasa v spomin na borce, ki so žrtvovali življenje za osvoboditev tega območja, uredila spomenik z grobnico, kot so zapisali, »za srčno in lepšo prihodnost vseh nas«. Spomeniku je dodana spominska tabla, ki so jo aprila 2015 ob posaditvi cipres postavili predstavniki občine Starše.

Na krajši spominski slovesnosti sta delegaciji občine Starše, ki jo je vodil župan Stanislav Greifoner, v njej pa so bili tudi predsednik KO ZB Starše Zoran Vobič in sorodnika borcev 5. bataljona Mitja Lednik in Božo Grafenauer, in ZZB NOB Slo-

venije, vodil jo je član predsedstva Janez Alič, položili cvetje in prižgali sveče. Prisotna je bila tudi načelnica občine Tanja Cirba. Zbranim je o bojih na fronti in dogajanju pred 80 leti več povedal predstavnik Slo-

Slovenski bataljon, ustanovljen je bil na pobudo Osvobodilne fronte slovenskega naroda za Srbijo 26. novembra 1944 v Beogradu, je doživel ognjeni krst spopada s sovražnikom 18. decembra 1944, temu pa so sledili vedno hujši spopadi. Prve večje izgube je imel bataljon 28. decembra 1944, ko je v Komletincih padlo 14 borcev, 30 pa je bilo ranjenih. Precejšnje izgube je imela takrat tudi pehota Jugoslovanske brigade, ki je nastala v Rusiji. Izkopni na območju položajev slovenskih borcev, med njimi tudi borcev Slovenskega bataljona, so bili opravljeni marca 1975 in oktobra 1979, najdene posmrtno ostanke pa so položili v grobnico v Lovasu. Sicer pa je spominsko obeležje za vse padle na sremski fronti postavljeno v Spominskem parku v Adaševcih v Srbiji, od koder so enote 12. aprila 1945 krenile v uspešen preboj sremske fronte.

venske vojske, podpolkovnik Zvezdan Markovič.

Kot je povedal župan Starš Greifoner, je leta 1981 občina Starše začela sodelovati z občino Lovas. Od takrat se ves čas dejavno povezuje in sodelujeta kulturni društvi Ivana Gorana Kovačiča iz Lovasa in Alojza Colnariča iz Starš. Pobratenju na področju kulturnega sodelovanja leta 1988 je leta 2005 sledil podpis listine o prijateljstvu med občinama. V znamenje priznanja in zahvale za vzorno sodelovanje ter skrb za grobnico padlih Slovencev je Stanislav Greifoner načelnici občine podelil Lovas posebno listino in priznanje.

J. A., foto: Ivanka Kumelj

■ DOGODKI Šentjur

Spomin na žrtve okrutnega nacizma

V organizaciji Združenja borcev za vrednote NOB Šentjur smo se članice in člani odpravili v Gradec ter obiskali mednarodni spomenik žrtvam nacizma. Obiskali smo tudi muzej nacističnega taborišča v Mariboru ter grob šentjurskega skladatelja in kirurga Benjamina Ipavca.

Najprej smo se ustavili v mariborskem Muzeju nacističnega taborišča Stalag XVIII D. Taborišče je bilo ustanovljeno 1. junija 1941 na območju carinskega skladišča Kraljevine Jugoslavije in nekdanje meljske vojašnice.

Nacistično taborišče Stalag XVIII je bilo ujetniško taborišče za vojaške iz zahodne zavezniške koalicije in Sovjetske zveze. Tukaj so bili zaprti zavezniški vojaki iz Avstralije, z Nove Zelandije, iz Francije, pa tudi Jugoslovani. Nekaj je bilo tudi Grkov, prvi ujetniki pa so bili s Krete in solunske fronte.

Po končani operaciji Barbarosa junija 1941, ko so sile osi izvedle največjo kopensko ofenzivo na Sovjetsko zvezo, so v taborišče začeli transportirati sovjetske vojaške. Zanje so ustanovili tako imenovani »rusenlager« (rusko taborišče), to je bilo izključno za zajete vojaške Rdeče armade. Grozovitosti in življenjske razmere se niso bistveno

razlikovale od razmer v koncentracijskih taboriščih Dachau, Auschwitz, Mauthausen in podobnih. Tako je večina od 5000 sovjetskih vojakov umrla v taborišču, kamor so bili pripeljani od jeseni 1941 do pomladi 1942.

Na osrednjem pokopališču v avstrijskem Gradcu stoji mednarodni spomenik žrtvam nacizma. Predsednik združenja borcev za vrednote NOB Šentjur **Ivo Dvoršak** in tajnica združenja **Franja Vizjak** sta k njemu položila venec. Prisotni smo se v mislih poklonili vsem žrtvam, ki so pokopane v tem množičnem grobišču, s hvaležnostjo v srcu, ker so nam s svojimi življenji omogočile svobodo in mir.

Mednarodni spomenik žrtvam nacizma v Gradcu je narejen v obliki granitnega svoda, na katerem so vklesana imena 2516 talcev. Na spomeniku je v enajstih jezikih žrtev zapisano: **Čuvajte svobodo in mir, kajti zanj smo dali življenje.** Med žrtvami največje morije v zgodovini človeštva je na tem pokopališču vklesanih 1213 imen Slovencev: 661 talcev iz mariborskih sodnih zaporov, 374 talcev iz celjskega Piskra, preostale žrtve so iz Trbovelj, Šoštanja in Gorenjske. Med pokopanimi je tudi 65 borcev

legendarnega I. pohorskega bataljona in 45 obglavljenih dezertarjev. Med njimi lahko razberemo imena zverinsko mučenih in ubitih slovenskih narodnih herojev: Slavko Šlander - Aleš, Slava Klavara, Franc Vrunč - Buzdo, Jože Hermanko, Jože Kerenčič - Janko, Rado Iršič - Grega, Alfonz Šarh - Iztok, Jože Menih - Rajko Knap, Pavla Mede - Katarina, Franc Vrisk - Ciril in Dušan Mravljak - Mrož. Med žrtvami so tudi talci iz občine Šentjur. Tukaj je pokopan prvi organizator narodnoosvobodilnega boja na drameljskem območju.

Primož Laubič

■ DOGODKI Novo mesto

Spominska obeležja NOB v Novem mestu

V Knjižnici Mirana Jarca v Novem mestu je bilo 13. novembra predavanje Judite Podgornik Zaletelj z naslovom Spominska obeležja NOB v Novem mestu. S sliko in besedo smo se sprehodili po Novem mestu ter s pomočjo spominskih obeležij spoznali dogajanje med drugo svetovno vojno v mestu in njegovi bližnji okolici. Predstavljeni so bili dogodki, ki so jim obeležja posvečena, pa tudi zgodbe o postavitvi teh obeležij in njihovih avtorjih.

Novo mesto nima monumentalnega spominskega obeležja padlim, ima pa več manjših obeležij, ki so jih oblikovali pomembni povojni arhitekti. Predvsem moramo omeniti Jožeta Plečnika, ki je izdelal načrt za spomenik padlim v Veliki Bučni vasi, in Marjana Mušiča, ki je ob prenovi Novega mesta po bombardiranjih oblikoval kar nekaj obeležij, posvečenih narodnoosvobodilnemu boju. Tu velja omeniti predvsem spominski

steber obešenima na Glavnem trgu, kjer so uporabili ohranjen gotski steber arkad ene izmed hiš na Glavnem trgu, in pa seveda spomeniški kompleks Na vratih, ki je nastal ob preureditvi in širitvi območja ob nekdanjih ljubljanskih vratih. Zanimiva je tudi zgodba o gradnji nove stavbe Dolenjskega muzeja. Zanj so pripevali tudi člani Zveze borcev, ki so že imeli zbrana sredstva za postavitve novega spomenika. Zato so osrednjo vhodno avlo nove stavbe uredili kot spominski kraj z imeni padlih.

Na območju Novega mesta je več kot 40 obeležij, ki so posvečena dogodkom med narodnoosvobodilnim bojem. Petnajst med njimi jih ima status kulturnega spomenika lokalnega pomena, ki so ga pridobili z Odlokom o razglasitvi nepremičnih kulturnih spomenikov lokalnega pomena na območju Mestne občine Novo mesto; občinski svet ga je sprejel leta 2016 (glej Dolenj-

ski uradni list, št. 30/2016–108, 29/2019–49). Na območju mestne občine Novo mesto je danes 174 kulturnih spomenikov, med njimi jih je 24 vezanih na obdobje narodnoosvobodilnega boja.

Predavanju je sledilo odprtje razstave Moč in nemoč spomenikov, ki so jo pripravili na oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Razstavo, ki predstavi usodo spomenikov narodnoosvobodilnega boja na območju nekdanje Jugoslavije, je v kratkem nagovoru predstavil eden od avtorjev, izredni profesor dr. Bojan Balkovec.

Predavanje so organizirali KO ZB NOB Drska, ZB NOB Novo mesto, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Novo mesto, Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto, ta je prijazno odstopila svoje prostore. ZB NOB Drska

OD DALEČ

Šumi, šumi mi vodica,
tam daleč pa je nima
žejna glavica,

ki si želi le eno kapljico,
med drobcu ruševin
celo umazano.

A tudi takšne ne dobi,
saj strel od daleč prej
zatisne ji oči.

Maca Jogan
16. januar 2025

Dr. Martin Premk

KOLUMNA

Velike večne laži

Ob proslavi in obletnici bitke Dražgošah je bilo tako kakor vsako leto polno že »obrednega« laganja in izkrivljanja dejstev o bitki, kot vedno samo z namenom blatenja, poniževanja in žaljenja partizanskega upora. A dejstvo je, da se je januarja 1942 okoli 200 partizanov tri dni upiralo okoli 2500 napadalcem iz SS-policijskih bataljonov. Ker jih Nemci niso mogli premagati in uničiti, so po partizanskem umiku v besu pobili del vaščanov in razdejali vas. Vsak slovenski domoljub, ki je ponosen na svojo domovino, zgodovino in svoje prednike, v tem vidi junaštvo upora proti okupatorju, ki nam je namenil uničenje. Kdor pa sprevača in zlorablja zgodovino v lastno korist, predvsem politično, bo to seveda zanikal, partizane pa krivil za žrtve zločina, ki so ga povzročili napadalci. Nad bitko v Dražgošah se vedno spravljajo tisti, ki drugo svetovno vojno tako ali tako zlorablajo za politične in ideološke boje in vedno načrtno zlonamerno ponavljajo, da druga svetovna vojna »razdvaja Slovence«. Tako želijo preteklost uporabljati za današnje politične delitve. Da druga svetovna vojna »razdvaja Slovence«, je v popolnem nasprotju z zgodovinskimi dejstvi in skregano s pametjo.

Med drugo svetovno vojno se je le dober odstotek slovenskih fantov in moč pridružil raznim belogardistom in domobrancem, pa še to le na nekaterih območjih Slovenije, predvsem na območju ljubljanske škofije. Deklet in žena pa k domobrancem niti jemali niso. Povedano s številkami, v raznih belogardističnih ali domobrantskih enotah je bilo približno 15.000 mož. V partizanih pa se je borilo več kot deset odstotkov Slovencev. S številkami, v partizanskih vrstah ali vrstah Osvobodilne fronte se je po ocenah borilo ali dejavno sodelovalo približno 150.000 žensk in moških. Tudi večina prebivalstva je med vojno podpirala narodnoosvobodilni boj, ne pa okupatorjev in njihovih sodelavcev oziroma domačih izdajalcev.

Torej ni druga vojna tista, ki »razdvaja Slovence«, temveč desne politične sile zlorablajo drugo svetovno vojno za podpihovanje sovraštva in delitev med ljudmi, da s tem ljudi odvrčajo od pomembnejših težav. Vse to pa se počne tudi z namenom opravičevanja izdajalskega početja desnih političnih sil in vatiške cerkve med drugo svetovno ter izenačevanja domobrancev, ki so se borili v okviru SS s partizani, ki so bil del zavezniških sil. Po svoje je to početje »razumljivo«, saj nasprotnikom partizanskega boja ne ostane nič drugega. Ker se ne morejo »pohvaliti« niti z enim samcatim plemenitim domobrantskim dosežkom med drugo svetovno vojno, lahko le napadajo parti-

zanski boj in poskušajo izenačiti partizane in domobrance oziroma zdaj že kar partizane razglasiti za zločince. Zadnja leta poskušajo tudi enačiti partizanski oziroma povojni »komunizem« z največjim zlom človeštva, nacizmom in fašizmom. A komunizem bi bilo mogoče enačiti le s krščanstvom, tako komunizem kot krščanstvo si sicer prizadevata za mir in enakost, a v imenu obeh so bili storjeni grozoviti zločini. Spogledovanje slovenske desnice z nacizmom se je začelo že pred drugo svetovno vojno, vatiška cerkev pa je bila sploh prva, ki je podpisala kakšen meddržavni sporazum s Hitlerjem po njegovem prevzemu oblasti. In če bi že kdo rad enačil te tri ideologije, katoliška cerkev je dejavno sodelovala le z nacisti in fašisti, ne pa tudi s komunisti. Enačenje nacizma, fašizma in komunizma zagovarjajo predvsem skrajni desničarji in neonacisti, da s tem zmanjšujejo zločinskost nacizma, fašizma in njunih sodelavcev. Tak namen je imela tudi izjava visoke predstavnice nemške skrajno desne stranke, da je bil Adolf Hitler »komunist«. To je do skrajnosti sprejzrena in izrojena izjava, namenjena zavajanju ljudi. Podobno kot bi začeli trditi, da je bil Stalin republikanec in desničar, ker je podpiral smrtno kazen, bil proti istospolno usmerjenim in migrantom ter si je priključeval noveizvoljeni ameriški predsednik Trump.

Pri nas je bila zadnje mesece »priljubljena« primerjava med Mussolinijem in Titom in bo tudi prihodnje mesece, ko so bodo italijanski desničarji spominjali »povojnega trpljenja«. No, bistvena razlika med njima je, da je bil maršal Josip Broz -Tito poveljnik mednarodno priznane vojske zavezništva Združenih narodov, Benito Mussolini pa je bil vodja fašistične države na čelu »sil osi« skupaj s Hitlerjevo nacistično Nemčijo. Po koncu druge svetovne vojne je bil zato Tito spoštovan svetovni voditelj, še več ugleda pa je pridobil po uporu Stalinu in nato kot vodja gibanja neuvrčenih. Na njegov pogreb so prišli vsi državniki sveta, medtem ko je Benita Mussolinija italijansko ljudstvo linčalo in ga kot psa obesilo na streho garaže. Mimogrede, zanimivo bi bilo iz ust desnih dlakocepcev slišati, na kakšni sodni in zakonski podlagi je končal Mussolini. Zato Mussolinija danes častijo samo skrajni desničarji in neofašisti, maršal Josip Broz Tito pa ima spomenike in po njem poimenovane ulice po vsem svetu. Za Primorco in Istrane pa Mussolini pomeni tudi dve desetletji fašističnega nasilja in zatiranja, maršal Tito pa osvoboditev izpod fašizma in združitev z domovino. Tako kot partizani ne glede na vse laži predstavljajo zavezniško vojsko, za vse Slovence in Slovence pa boj za osvoboditev in združitev v svoji državi.

■ **DOGODKI** Srečanje Skupnosti internirancev Dachaua

Tudi Slavko Košir je prišel

December je čas, ko se vsako leto na tradicionalnem druženju srečajo člani Skupnosti internirancev Dachaua (SID), ki deluje pri ZZB za vrednote NOB Slovenije. Med tokratnimi udeleženci je bil tudi Slavko Košir iz Ljubljane, ki je le nekaj dni pozneje praznoval svoj 99. rojstni dan in velja za edinega še živečega interniranca iz Dachaua. Sicer se tega srečanja udeležujejo druge, tretje in celo četrte generacije nekdanjih internirancev, saj jim ta druženja še vedno veliko pomenijo.

SID je ena od bolj dejavnih skupnosti internirancev, ki sploh še delujejo, saj so vse pred enako danostjo: živih internirancev tako rekoč ni več in tako se marsikje zmanjšuje tudi interes. Predsednica SID **Vesna Dobre** je ob pregledu dela v minulem letu predvsem podarila, da skušajo člani z udeležbami na številnih spominskih slovesnostih ohranjati spomin na drugo svetovno vojno in povezovati vse ljudi, ki gojijo spoštljiv spomin na zgodovino in svoje prednike, hkrati pa se zavedajo resnosti novih groženj z vojaškimi spopadi.

Andrej Ule, dolgoletni član mednarodnega taboriščnega odbora Dachau, ki je lani za svoje delo prejel zlato plaketo ZZB, v minulem letu pa se je udeležil zasedanja odbora v Dachau, je predstavil nekatere težave, s katerimi se spoprijemajo v Dachau. Kot ugotavljajo, bosta nujni posodobitev in prenova tamkajšnjega muzeja in nova postavitev eksponatov, kar bo seveda zahtevalo denar. Še večja težava pa postajajo vse očitnejše grožnje nemških in drugih desničarskih skupin, kar bo zahtevalo tudi drugačno zavarovanje muzeja in celotnega taboriščnega kompleksa. De-

Udeleženci srečanja v hotelu M v Ljubljani

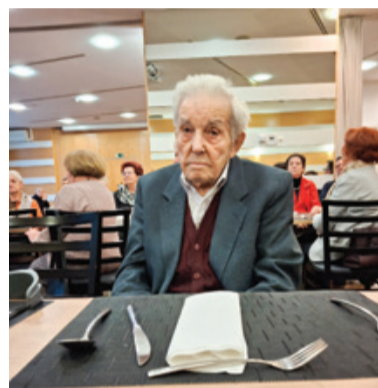
sničarskim skupinam so se v zadnjem času pridružile še proarabske in protijudovske skupine, kar prinaša novo nevarnost. Kljub temu pa za letos ob 80. obletnici osvoboditve taborišč in konca druge svetovne vojn v Dachau načrtujejo večjo spominsko slovesnost, ki se je bodo udeležili tudi predstavniki slovenskega SID. To je med načrti skupnosti za letos poudarila tudi Vesna Dobre. Prav tako naj bi zaživela spletna stran SID, v pripravi pa je še jubilejna številka Dachavskega poročevalca, ki bo izšla konec leta.

Osrednji gost letošnjega srečanja je bil novinar in publicist **Ervin Hladnik Milharčič**, z njim se je pogovarjala Mirjana Ule. Dotaknila sta se zdajšnjega političnega dogajanja v svetu, predvsem napadov Izraela na Gazo in očitne nemoči svetovne skupnosti, da ustavi to nečloveško morijo. Milharčič, ki je bil tudi dolgoletni dopisnik iz arabskega sveta, je dejal, da se je svet resnično znašel v hudi krizi, ki pa je po njegovem še vedno rešljiva brez vojne, torej s političnimi sredstvi, le volja mora obstajati. Ob tem je opozoril, da gre pri vseh vojnah

in spopadih vedno za isto stvar: za ozemlja, rudna bogastva in moč – ali na kratko, gre za denar in prevlado. Tisti, ki ima bogastvo, ima tudi politično moč. Sogovornika sta se dotaknila tudi vprašanja, kakšne posledice vojna pušča na ljudeh in posebej otrocih, ki so v aktualnih spopadih največje in najbolj tragične žrtve. Svoj odgovor je Hladnik Milharčič navezal na vprašanje preživetja tako v taboriščih kakor v današnjih spopadih. V tako hudih razmerah je vedno najpomembnejše preživeti, šele nato se ljudje ukvarjajo s posledicami in travmami. »Trebja je verjeti, da se bo luč, za katero se nam zdi, da je ugasnila, spet pojavila in da bomo na koncu predora začutili upanje,« je dejal.

Posebne pozornosti je bil deležen **Slavko Košir**, ki smo ga v reviji že obsežno predstavili in je konec minulega leta, natančneje 26. decembra, dopolnil 99 let. Zelo živahen Ljubljčan se še vedno zelo dobro spomni, kako se je leta 1941 vse začelo: »Živelimo v Rožni dolini, kjer so bili tedaj travniki, ki so segali do Šiške in vse do Podutika. Na teh travnikih so se utaborili Italija-

ni, ko so leta 1941 zasedli Ljubljano. Kmalu so uvedli policijsko uro in začeli sistematično preiskovati hiše, odnašali so vse, kar bi lahko komu pomagalo pri begu: kolesa, smuči, radijske aparate. V Rožni dolini so se zgodaj pojavili domači ovaduhi in med ljudi sta se naselila nelagodje in nezaupanje, ob hišnih preiskavah so bili vedno zraven tudi domači ljudje, saj okupatorji niso imeli pojma, kdo je kdo in na katero stran se je postavil. Že leta 1941 so po eni taki hišni preiskavi oba moja starejša brata in očeta

Slavko Košir

odpeljali v znamenito Belgijsko kasarno, kjer so jih sicer kmalu izpustili, zato sta se brata tudi odločila za odhod v partizane. Očeta pa so med vojno še večkrat zaprli,« pripoveduje. Oba brata sta padla v partizanih, njega so v Dachau odpeljali februarja 1944, tam je ostal vse do 16. aprila 1945, ko je prišel ukaz, da gredo na pot, saj se je že čutilo, da se nekaj dogaja. A pot domov še zdaleč ni bila lahka, potovali so peš, v Avstriji so jih nemški vojaki preprosto zapustili in naprej so šli sami. »Jugoslovanov nas je

Srečanja so se udeležili tudi nekateri gostje, med drugim Jani Alič, član predsedstva slovenske borčevske organizacije in predsednik Koordinacijskega odbora žrtv vojnega nasilja, Matjaž Špat, predsednik Taboriščnega odbora Ravensbrück, in Vladimir Guna, predstavnik ukradenih otrok. Prisrčno prireditev so z glasbenimi vložki popestrile učenke Glasbene šole Tržič: Maša Štular, Neža Fajdiga in Ajda Roblek ter z recitacijo Dora Hrvatič, hči interniranca iz Dachaua.

bilo 28 v skupini, z nami je bil Maks Šorn, ki je znal nemško in je nekako vzpostavil red med nami. To je bilo zelo pomembno, saj so nas v Avstriji ljudje gledali kot garjave pse, vedeli smo, da ima vsak domačin pravico ubiti taboriščnika, zato je bilo zelo pomembno, da smo imeli red. Zmeda na poti je bila popolna, povsod je bilo veliko odvrženega orožja, ki so ga za seboj pustili bežeči Nemci, našli smo tudi obleko, tam sem našel čevlje zase in po dolgem času sezul cokle. Ko smo v Avstriji povedali, da hočemo v Jugoslavijo, so nam govorili, naj ne hodimo, ker nas bodo doma pobili,« se spominja Košir. Preko Italije so se nato sami vračali domov, vmes so jih prestregli Angleži in jim uredili stik s partizani in tako je večina vstopila v Beneški bataljon – nekateri so odšli proti Trstu, najstarejši pa so odšli naravnost domov. V tem bataljonu je Košir ostal do konca vojne, potem pa so jih preusmerili med vojake, v vojski je ostal vse do prve demobilizacije leta 1947.

Jožica Hribar,
foto: Mitja Dobre in Jožica Hribar

■ **DOGODKI** Molat

Sodelovanje s taboriščniki iz Zadra

Član predsedstva ZZB NOB Slovenije in predsednik Koordinacijskega odbora žrtv vojnega nasilja **Janez Alič** ter član koordinacijskega odbora in predsednik Društva za ohranitev spomina na partizansko bolnico Ogenjca **Janez Maršič** sta na povabilo Društva taboriščnikov iz Dalmacije v Mussolinijevih fašističnih koncentracijskih taboriščih obiskala nekdanje fašistično koncentracijsko taborišče Molat na istimenskem otoku. Obenem sta se v Zadru srečala s predsednikom društva **Vladimirom Alavanjo**, profesorjem zgodovine, in njegovim namestnikom **Branislavom Jeleničem**. Glavni namen obiska je bil dogovor o sodelovanju pri načrtovanju stalne razstave o fašističnih taboriščih s poudarkom na taboriščih od Furlanije do Črne gore. Zadrsko društvo je namreč dobilo v brezplačno upravljanje eno izmed ohranjenih stavb nekdanjega taborišča v osrednjem zalivu in kopalnišču Jazi. Prav tako naj bi v poslopju uredili turistično informacijsko točko.

Koncentracijsko taborišče na Molatu so fašisti postavili 28. junija 1942. V njem so bili zaprti člani družin partizanskih borcev in italijanskim oblastem sumljivi prebivalci predvsem iz Dalmacije. Skozi

Vladimir Alavanja (desno) in Janez Alič (levo) pred prostori društva v središču Zadra.

taborišče je šlo okoli 20.000 ljudi, v 12 barakah pa so imeli naenkrat zaprtih tudi do 2500 ljudi. Od taboriščnih barak so ostali le temelji. Na enem izmed ohranjenih petih stražnih stolpov je tudi spominska plošča.

Na otoku Molat so v spomin na taborišče postavili spominski park. Dostop do pokopališča je ozna-

čen, park pa tudi lepo vzdrževan. Za to skrbijo domačini na otoku, ki naj bi ostanke stražarskih stolpov in nekaterih drugih objektov v prihodnje vključili v turistično ponudbo otoka. »Že lani poleti smo postavili informacijsko tablo z zgodovino taborišča. Prav tako je še dobro ohranjenih pet kamnitih stražnih stolpov in vešalo pri sedanjih pekarni, kjer je osrednje kopalnišče. Prav tu so iz Zadra med drugo svetovno vojno Italijani dovažali ljudi v internacijo. Zanimanje med turisti je bilo za našo razstavo veliko,« je med drugim povedal Vladimir Alavanja.

Podobne načrte kot na Molatu imajo pri zadrskem društvu taboriščnikov tudi na otoku Zlarin, kjer je bilo med drugo svetovno vojno prav tako koncentracijsko taborišče. Odprli so ga 23. marca 1943 na kamnitem rtu Marin. V taborišču je bilo naenkrat tudi po 2600 ljudi, v glavnem s šibeniškega in trogirskega območja, ki so jih ujeli med množičnimi racijami. Zloglasno taborišče je obstajalo le nekaj mesecev, interniranci pa so prebivali v improviziranih šotorih. Zaradi mučenja, bolezni, žeje in lakote je v taborišču umrlo 30 ujetnikov, številni so umrli v bolnišnici v Šibeniku, prav tako številni pa zaradi pos-

ledic taborišča po vrnitvi domov. Osvoboditev je na Zlarinu dočakalo okoli 1200 taboriščnikov, od tega 200 hudo bolnih.

Po besedah predsednika Alavanja naj bi njihovo društvo povežalo vse potomce nekdanjih taboriščnikov, ki so umirali in bili v Mussolinijevih fašističnih taboriščih od Črne gore do Furlanije. Doslej so pripravili več razstav o taboriščnikih. Ena takšnih je bila postavljena tudi na Braču in tam so stopili v stik s slovenskim evropskim poslancem Matjažem Nemcem. Zdaj imajo

■ **Koncentracijsko taborišče na Molatu so fašisti postavili 28. junija 1942. V njem so bili zaprti člani družin partizanskih borcev in italijanskim oblastem sumljivi prebivalci predvsem iz Dalmacije.**

razstavo v Bergamu v Italiji, letos septembra pa naj bi bila na ogled tudi na Rabu in v Sloveniji. Njihova želja je tudi, da bi se s slovensko borčevsko organizacijo povezali v mednarodne projekte.
J. A.

Pesem talcev

*Le nikar ne jočite za nami,
žene, matere, dekleta;
jutri pademo v gramozni jami
kakor dobra, zvesta četa.*

*Le nikar ne jočite za nami,
laže nam bo pasti, če z rokami,
stisnjenimi v pest, žalujete za nami ...*

*Le nikar ne jočite za nami,
žene, matere, dekleta;
jutri pademo v gramozni jami
kakor dobra, zvesta četa.*

Karel Destovnik - Kajuh

■ **VABILO**

Sedlarjevo

Občina Podčetrtek in Območno združenje ZB v sodelovanju z veteranskimi organizacijami vabi v Sedlarjevo. Slovesnost ob 81. obletnici prihoda XIV. divizije na Štajersko bo **v petek, 7. februarja, ob 10. uri** pri spomeniku v Sedlarjevem. Slavnostna govornica bo ministrica za pravosodje Andreja Katič.

DOGODKI Predstavitev del

Valerija Skrinjar Tvrz - Valči

Združenje borcev NOB Zagorje ob Savi je dejavno vse leto. Tako skrbi za spominska obeležja po občini in se udeležuje srečanj po Sloveniji ter se poda na razna druženja po nekdanji skupni državi Jugoslavije.

Lani ob koncu leta smo se 18. decembra v večjem številu zbrali v prostorih Združenja NOB Zagorje ob Savi in bili veseli dopolnitve redne zbirke, ki je razstavljena v dveh spominskih sobah. Predsednik združenja tovariš **Iztok Ule** je poskrbel, da smo si ogledali vitrini z osebnimi predmeti in bogatimi priznanji, plaketami, ki so nam jih prijazno odstopili svojci tovarišice **Valerije Skrinjar Tvrz**, da nam bodo v spomin

in opomin, kaj vse je zmogla in nam zapustila naša rojakinja. Ta dogodek so s svojo prisotnostjo obogatili tudi njeni svojci in prijatelji, ki so bili počaščeni z obiskom župana Matjaža Švagna.

V drugem delu srečanja, v Knjižnici Mileta Klopčiča, se nam je še več naših članov pridružilo na predstavitvi knjižnih del Valerije Skrinjar Tvrz. Za odlično predstavitev nje-

nih del smo hvaležni tovarišici **Aleksandri Jankovič**, ki je njena dela spremljala in po potrebi lektorirala. Še več, skrbno je uredila zapise, ki jih tovarišici Valeriji ni uspelo izdati v knjižni izdaji, a so z njenim angažiranjem bile postavljene na knjižne police. Z veseljem smo prisluhnili vnukinji **Gogi Brelih**, ko je prebrala dve zelo pomenljivi in še kako aktualni pesmi za današnje dni.

V Zagorju imamo tudi glasbenike, ki nam radi ponudijo in izvedejo svoje avtorske pesmi. Tokrat je za to poskrbel Uroš Ržišnik in nas popeljal med knape ter nas opomnil, kako pomemben je dom.

V sklepnem delu predstavitev knjižnih del se je tovarišica Aleksandra Jankovič osredotočila na trilogijo Zmajeva kri, s katero je pisateljica v romanizirani obliki prikazala zgodovino kmečkega in delavskega življa v zagorskem rudniškem okolju. Delo je tako obširno, da si upravičeno zasluži podnaslov »knapovska saga«. V njem je Valerija Skrinjar Tvrz popisala čas od začetka 18. stoletja do druge svetovne vojne in vse do zaprtja rudnika.

Jani Flis

DOGODKI Sveta Trojica

Za svobodo je padlo preveč žrtev

Lenarško območno združenje za vrednote NOB je pri spomeniku žrtev druge svetovne vojne v Sv. Trojici pripravilo krajšo spominsko srečanje čast padlim borcem narodnoosvobodilnega boja, aktivistom Osvobodilne fronte in drugih udeležencev narodnoosvobodilnega boja v občini Sv. Trojica. Pri spomeniku žrtvam narodnoosvobodilnega boja pred občinsko hišo so se poleg članov območnega združenja, domačinov in gostov v velikem številu zbrali tudi učenci in učitelji Osnovne šole Sv. Trojica. Izvedli so pristrčen kulturni program, v katerem so sodelovali vokalna skupina ljudskih pevk iz Sv. Trojice, pevci vokalne skupine Kulturno-turističnega društva iz Selc, otroški pevski zbor Osnovne šole Sveta Trojica in recitatorska skupina pod vodstvom ravnateljice Nataše Bauman, ki je slovesnost tudi vodila.

Vse udeležence in nastopajoče je iz izbranimi besedami pozdravil in nagovoril trojiški župan David Klobasa, o odporniškem gibanju zoper nacizem med drugo svetovno vojno in žrtvah vojne morije 1941–1945 v Slovenskih goricah pa je spregovoril zgodovinar dr. Marjan Toš. Med aktivnimi udeleženci odpora proti okupatorju iz Svete Trojice so se posebej poklonili padlemu aktivistu Osvobodilne fronte Ernestu Golobu - Petru in njegovim sodelavcem.

Trojiški mladenič Ernest Golob je med narodnoosvobodilnim bojem v Slovenskih goricah odigral vidno vlogo. Imel je partizansko ilegalno ime Peter. Rodil se je 8. januarja 1920 pri Sveti Trojici. Tam je tudi obiskoval osnovno šolo in nadaljeval šolanje v meščanski šoli pri Lenartu, ki ga je uspešno končal leta 1934. Bil je živahne narave in se je

Utrinek s srečanja pri spomeniku NOB v Sv. Trojici

aktivno vključil v trojiško sokolsko četo, ki je delovala pod okriljem lenarškega društva Sokol. Četo je pri Sveti Trojici vodil tamkajšnji okrajni zdravnik dr. Bruno Weixl. Golob je bil med najbolj dejavnimi člani sokolske čete in se je udeleževal sokolskih prireditev tudi v okoliških krajih. Veliko prijateljev in somišljenikov je našel zlasti v sosednjem Lenartu. Poleg tega je pred nemško okupacijo aprila 1941 deloval tudi v gasilski četi domačega gasilskega društva. V narodnoosvobodilno gibanje se je organizirano vključil leta 1943, sicer pa je bil že v prvi skupini lenarških domoljubov, ki so že poleti leta 1941 zavračali nacistično okupacijo. Takrat so se v Čreti zbirali Mladen Devide, Udo in Herbert Jerič, Ernest Golob, Matija Vračič, Mirko in Milan Brumen in Pepi Kramberger in razpravljali o organizaciji odpora.

Golob je nato počasi začel organizirano in aktivno delovati v Osvobodilni fronti in bil je dober organizator odpora. Kot aktivist je največ pomagal Srečku Rojsu - Niku in Francu Zalazniku - Leonu, ki sta jeseni 1943 prišla s Koroškega organizirani narodnoosvobodilni boj v Slovenskih goricah. Na veliko je med zavednimi slovenskimi kmeti po okoliških vaseh iskal zaupnike.

Med njegovimi iskrenimi zaupniki je bil zlasti Ludvik Matjašič iz Gočove. Golob je zaradi izdaje padel 11. avgusta 1944 v Bračkovih gostilni v Jakobskem Dolu. Tega dne je bil sklican posvet aktivistov Osvobodilne fronte. Gestapovski sodelavec in partizanski izdajalec Uroš Kladnik je izvedel, da bo posvet v Bračkovih hiši, in je o tem obvestil Nemce. Ko so se aktivisti in terenci zbrali na domačiji, je Nemce o tem obvestila tamkajšnja nemška poštna uradnica. Nemci so hitro obkrožili hišo. Po kratkem boju so se aktivisti prebili, Ernest Golob - Peter pa je obležal smrtno zadet. Poleg aktivistov so bili tega dne v Bračkovih gostilni še terenci, med njimi Srečko Rojs - Niko in Vojko Lovše - Rak. Nemci so iznenada vdrli v hišo in prvi je proti njim dvignil orožje Golob. Toda bil je prepozen in nemški rafal ga je pokosil. Rojsa in Lovšeta so Nemci ujeli, Rojs je s tovarnjaka na poti proti Mariboru pobegnil, Lovše pa je bil zaprt. Golob je pokopan na trojiškem pokopališču, ima spominsko ploščo v Jakobskem Dolu, je med žrtvami narodnoosvobodilnega boja nacistično okupacijo na spomeniku pri Sveti Trojici, po njem pa se imenuje tudi Kulturno društvo Ernest Golob - Peter.

Marjan Toš

JUBILEJ

100 let Franca Holca

Naš član Franc Holc je 21. novembra lani v krogu širše družine praznoval sto let. Dan po visokem jubileju sva ga obiskala in mu čestitala tudi predstavnik KO ZB Gornja Radgona, predsednica Mira Skok Korošec in podpredsednik Karel Klobasa. Ob obisku nam je slavljenec opisal svojo življenjsko pot.

»Rodil sem se leta 1924 v vasi Okoslavci, v družini majhnih kmetov. Osnovno šolo sem obiskoval v bližnjem Vidmu ob Ščavnici. Po šestem razredu sem na željo staršev nadaljeval šolanje v klasični gimnaziji v Mariboru, kjer sem bil ob nemški okupaciji tik pred malo maturo, takoj po dopolnjenem 18. letu pa sem kot večina fantov v tem delu Štajerske dobil poziv v nemško vojsko. V začetku decembra 1942 sem z večjo skupino mobilizirancev odpotoval v nemški Freising, nato pa naprej v Francijo in na Nizozemsko, kjer so me urili za topničarja. Po končanem urjenju so me jeseni 1943 poslali na vzhodno fronto. Po nekaj mesecih sem se naveličal služenja Nemcem in bežanja pred Rdečo armado. S tovarišem Milanom iz Brestanice sva se predala rdečearmejcem in se znašla pri NKVD, specialnem oddelku Rdeče armade. Po burnem zaslišanju smo se nekako sporazumeli in za nekaj mesecev so naju poslali v taborišče vojnih ujetnikov. Julija 1944 sem končno prišel v Prvo jugoslovansko brigado, ustanovljeno v Sovjetski zvezi. Po nekajdnevem hitrem urjenju smo se z vlakom odpeljali v Moldavijo. Po preboju romunsko-nemške fronte smo skozi Romunijo odkorakali v Jugoslavijo. Po prečkanju polovice Srbije smo se pri Čačku znašli nasproti podivjanih esesovskih enot. Mnogo tova-

rišev je v teh bojih padlo, sam pa sem bil med tistimi, ki so jo odnesli z ranami. Po okrevanju sem za svojo brigado odšel na sremsko fronto. Tam sem po nekaj mesecih bojev težko zbolel in ostal v bolnišnici do konca vojne.«

Po vojni je končal gimnazijo in diplomiral iz geodezije. Na občini Gornja Radgona je kot geodet in pozneje kot načelnik občinske geodetske uprave delal vse do upokojitve leta 1994. Leta 1953 se je poročil. Ima hčer in sina ter dve vnukinji in dva vnuka. V ZB je deloval v glavnem pri skupnosti Jugoslovanske brigade, kjer je bil član odbora in predsednik pododpora za Pomurje. Dokler je bil pri močeh, se je udeleževal vseh srečanj brigade v Sedlarjevem ob Sotli. Za sodelovanje v protifašističnem boju je prejel več ruskih jubilejnih odlikovanj. Zdaj sam živi v hiši v Gornji Radgoni, saj je že tri leta vdovec. Do pred kratkim je še sam skrbel zase in si vsak dan privoščil sprehod po bližnjih ulicah med hišami, za katere je nekoč kot geodet izmeril parcele. Napisal je tudi obsežne spomine, v njih pa je največji del pisanja posvetil dogodkom, povezanim z vojno.

KO ZB za vrednote
NOB Gornja Radgona

AKTUALNO Auschwitz

Spomin in opomin

Predsednica Republike Slovenije Nataša Pirc Musar se je 27. januarja udeležila spominske slovesnosti ob 80. obletnici osvoboditve nacističnega koncentracijskega taborišča Auschwitz-Birkenau. Komemorativne slovesnosti so se udeležili predsedniki držav in vlad ter visoki predstavniki iz številnih držav in nekdanji taboriščniki. Del slovenske delegacije sta bila tudi dr. Janez Žmavc, nekdanji ukradeni otrok in Mira Lipičar, nekdanja taboriščnica.

Koncentracijsko taborišče Auschwitz je bilo v času druge svetovne vojne tovarna smrti. V njem so pokončali od 1,1 do 1,6 milijona otrok, žensk in moških, ki so pripadali 25 narodnostim. Med interni-

ranci je bilo največ poljskih judov in pripadnikov sovjetskih narodov. Na današnji dan pred osemdesetimi leti je v Auschwitz-Birkenau prispela Rdeča armada, ki je tam našla še okrog 7.500 preživelih taboriščnikov. Med drugo svetovno vojno je bilo v koncentracijskih taboriščih in več kot sto njihovih podružnicah 58.522 Slovencev, 12.360 se jih ni nikoli vrnilo, saj so končali v plinskih celicah, krematorijskih pečeh ali v skupinskih grobnicah na tuji zemlji. Obletnica osvoboditve koncentracijskega taborišča Auschwitz-Birkenau ima univerzalen pomen, saj se vsako leto 27. januarja obeležuje svetovni dan spomina na holokavst.

S. B.

Nataša Pirc Musar in Astja Vrečko z nekdanjima taboriščnikoma Miro Lipičar in Janezom Žmavcem. Foto: Matjaž Klemenc/UPRS

V SLIKI IN BESEDI

Srednja Dobrava:

Krajevna skupnost Srednja Dobrava, KO ZB NOB Stane Žagar in Osnovna šola Staneta Žagarja Lipnica so pripravili spominsko slovesnost ob dnevu mrtvih. Na slovesnosti 24. oktobra lani ob grobovih padlih na pokopališču na Srednji Dobravi pri Kropi je bila slavnostna govornica Irena Rahotina, profesorica zgodovine.

V kulturnem programu so nastopili pevec in kitarist Jani Kovačič, učenke in učenci lipniške šole pod mentorstvom profesorice slovenščine Katarine Perič in Nejca Mikoliča, vodje pevskega zbora, sicer pa profesorja viole. Prireditve je povezovala Magda Štupnikar, specialna pedagoginja.

Po slovesnosti smo se kot po navadi družili v bližnji gostilni Pri Marički.

Mira Hladnik

Hruševje:

KO ZB za vrednote NOB Hruševje je ob dnevu spomina na mrtve počastil spomin na padle borce in žrtve fašizma v Hruševju, Landolu, Sajevčah, Rakuliku in pri Bolku.

V kulturnem programu so sodelovali učenci Podružnične osnovne šole Miroslava Vilharja iz Hruševja, Branka Černigoj, Jasna Kramar, Ana Horvat in podpredsednik KO ZB Hruševje Zoran Trošt. Ta je poudaril, da so partizanske vrednote, kot je boj za svobodo in človekove pravice, vedno aktualne, zlasti v današnjem času, ko se marsikje po svetu pojavljajo nove oblike fašizma in nacizma.

Vasi pod Nanosom je že pred drugo svetovno vojno zaznamoval močan protifašistični odpor, po kapitulaciji Italije pa so ljudje množično odhajali v partizane, ustanavljali se so vaški odbori OF in odbori SPZZ. Sledile so številne aretacije. Tako okupatorji kot tudi domobranci so veliko ljudi umorili ali odpeljali v zloglasna nemška taborišča. Skoraj ni vasi na Pivškem, kjer ni spomenika, posvečenega našim narodnozavednim prednikom.

Jasna Kramar in Branka Černigoj sta poudarili pomen dveh državnih praznikov: dan reformacije in dan spomina na mrtve. Oba namreč zaznamuje kri naših prednikov, ki so umirali za svobodo in slovensko besedo.

Ana Horvat

Hinje:

Slovesnost v Hinjah

Danilo Ivančič

V Hinjah sta drug zraven drugega postavljena dva spomenika iz obdobja narodnoosvobodilnega boja. Na večja naravna kamna sta priviti kamniti plošči v spomin na padle borce in žrtve ter na padle borce 5. bataljona VDV. Na spomeniku ob cesti Dvor-Kočevje so imena 67 borcev in 21 žrtev ter napis »Čast in slava padlim v revoluciji«. Postavil ga je KO ZB Hinje. V spomin na bitko v Hinjah 4. januarja 1945 na ta dan pri spomeniku poteka spominska slovesnost, ko skupaj z Občinsko organizacijo ZB za vrednote

NOB Žužemberk prižgejo svečo in položijo cvetje k spomeniku tovariši iz Združenja protifašističnih borcev za vrednote NOB in veteranov Koper. Med njimi je bil tokrat tudi borec in udeleženec te bitke, tovariš Danilo Ivančič, ki bo letos dopolnil 99 let.

Darko Pucelj

Zgornji Tuhinj:

27. decembra 2024 smo člani ZB NOB Kamnik v organizaciji KO ZB NOB Tuhinj že tradicionalno pripravili spominsko slovesnost pri spomeniku 192 padlim borcem v Zgornjem Tuhinju. Med njimi sta bila tudi vodja ameriške vojne misije, stotnik Charles Fisher, in dr. Peter Držaj, ki sta 26. decembra leta 1944 padla v vasi Češnjice.

Prireditve se je udeležilo večje število članov ZB NOB Kamnik in iz drugih krajev Slovenije, med njimi tudi člani ZB NOB Šentjernej, člani domoljubnih in veteranskih društev občine Kamnik in krajani Tuhinjske doline. S častno enoto Slovenske vojske in zastavonošami ZB NOB ter veteranskih organizacij občine Kamnik so se zbrani ob polaganju vencev poklonili spominu na padle borce. Zbrane so nagovorili župan Matej Slapar, Igor Kanižar, predsednik ZB NOB Kamnik, in v. d. namestnika ameriškega veleposlaništva v Sloveniji Gregory Meier. Slavnostni govor je imel dr. Martin Premk, ki je opisal potek dogajanja na območju Tuhinjske doline in Kamnika ter poudaril pomen sodelovanja zavezniških vojsk z našimi partizanskimi enotami.

Kulturni program in prireditve je vodil Goran Peršin, v programu so sodelovali ljudski pevci Tuhinjske doline ter člani ZB NOB Šentjernej z recitator-kama Terezijo Potočar Korošec in Bredo Videnič Kupljenik in člani Društva Gorenjska četa.

Igor Kanižar, foto: Občina Kamnik

Štorje:

V Štorjah so se 19. januarja številni domačini in domoljubi, pa tudi pohodniki in tekači po 20-kilometrski spominski poti iz Proseka v Štorje poklonili spominu na mladega partizana Marjana Štoko, ki mu je bilo 9. januarja 1944 leta kruto odvzeto življenje. Delegacije so ob prisotnosti številnih praporščakov, ki jim je poveljeval veteran vojne za Slovenijo Bruno Kocjan, položile vence na marmorni spomenik, ki z drogom in ovito vrvo spominja na trpljenje in smrt mladega partizana, in k spomeniku padlim borcem in aktivistom NOB

krajevne skupnosti Štorje. Poleg domače krajevne skupnosti so tradicionalno prireditve, ki je letos potekala v spomin na 81. obletnico uboja ne še 16-letnega partizana Štoko s Proseka, organizirali še ZZB za vrednote NOB Sežana, borčevska krajevna organizacija Štorje - Vrhe in Vsedrjavno združenje partizanov Italija VZPI-ANPI, sekcija Prosek - Kontovel.

Mladi partizan Štoko je šel v boj za ohranitev domače zemlje in materne jezika. Po strašnem mučenju nacistov je obešen umrl na telegrafskem drogu v Štorjah, ker ni hotel izdati svojih soborcev in sovaščanov. Ta kruti dogodek povezuje krajane Štorij in Proseka ter Kontovela v zavezi za ohranitev vrednot, kot so svoboda, tovarištvo in pogum. Po uvodnem pozdravu sežanskega župana Andreja Sile je slavnostna govornica Nina Ukmar, vodja kabineta na ministrstvu za kulturo, poudarila, da bo letošnje leto zaznamovala evropska prestolnica kulture, ki prvič povezuje dve mesti v dveh državah. Poudarila je, da je EPK odraz poguma in vizije njenih snovalcev o presejanju meja v vseh pogledih. Kulturni program, ki ga je povezovala predsednica domače krajevne skupnosti Meri Hreščak, so oblikovali Godbeno društvo Prosek z dirigentko Irino Perosa, ženski pevski zbor Prosek - Kontovel z zborovodjem Markom Štoko, Moški pevski zbor Vasilij Mirk z dirigentom Goranom Ruzzierjem, recitatorka Pia Slavec in pevka Helena in Jernej Kapun.

Olga Knez

Kostavska planina:

Na Kostavski planini je 22. decembra lani potekala spominska slovesnost ob 82. obletnici bitke na tej planini. Pripravila sta jo Združenje za vrednote NOB Kamnik in ZB NOB, krajevni odbor Tuhinj.

V mrzlem zimskem jutru se je slovesnosti udeležilo veliko pohodnikov v želji, da počastijo spomin na vse padle in ranjene borce v tej bitki. Na slovesnosti so sodelovali praporščaki ZB NOB in domoljubnih in veteranskih organizacij ter člani Kulturno-zgodovinskega društva Triglav. V kulturnem programu so nastopili ljudski pevci iz Tuhinjske doline in z recitacijami Kajuhovih pesmi Goran Peršin. Program je povezoval Igor Žavbi. Predsednik ZB NOB Kamnik je v svojem nagovoru vse prisotne seznanil z nesprejemljivim dejanjem neznanega vandala, ki je s spomenika odlomil zvezdo in jo odnesel neznan kam. Med drugim je dejal: »Vendar je zdaj na spomeniku nova, še bolj sijoča rdeča zvezda, močan simbol neuničljivega duha in ponosa, ki ga vandalizem ne more zatreti. Takšna dejanja ne morejo izbrisati zgodovine in pomena teh pogumnih ljudi. Zvezda je mnogo več kot le simbol – je opomin in obljuba, da bomo vrednote, za katere so se borili, gojili naprej.«

Slavnostna govornica na slovesnosti je bila Alenka Jevšnik, predsednica ZB NOB Kamnik Center in občinska svetnica občine Kamnik. Navzočim je predstavila potek bitke na Kostavski planini. Seznanila nas je, da je v tej bitki sodeloval in bil ranjen partizan Janez Baloh - Tomažek, ki je 17. decembra 2024 praznoval 101. rojstni dan. Nadalje se je v govoru osredotočila na pomen izdaje, saj je do bitke na Kostavski planini prišlo prav zaradi izdaje: »Zato je na tem mestu zdaj treba poudariti, da je izdaja zločin, ki je

bil storjen proti lastnemu ljudstvu, ki se je borilo za svobodo. Dileme ni – zvestoba ljudem, ki so se odločili za odpor in za to dali največ, kar lahko, svoje življenje.« Slovesnost se je končala z nagovorom Darka Nikolovskega, člana Kulturno-zgodovinskega društva Triglav.

Igor Kanižar, foto: Alenka Jevšnik

Cerkno:

26. decembra lani, na dan samostojnosti in enotnosti, je Združenje borcev za vrednote NOB Idrija - Cerkno s predsednikom KO ZB Cerkno Jožetom Jerantom pripravilo pohod iz vasi Reka čez Rodne na Nemce, kjer je bila spominska slovesnost ob obletnici bitke na Rodnah. V tej bitki so na Cerkljanskem padli prvi štirje partizani.

V neenakem boju s fašisti so decembra 1942 izgubili življenje partizani Bogdan Jeram, Peter Čelik, Valentin Eržen in Gabrijel Pajntar. Zavednim primorskim partizanom se je poklonilo lepo število pohodnikov in udeležencev prireditve vključno s 1. spominskim dolenjskim bataljonom in Revirsko spominsko četo, MPZ Justin Kogoj, učenci Osnovne šole Cerkno in drugimi sodelujočimi, ki so s prijetnim kulturnim programom popestrili lep sončen dan. Hkrati pa je večkratni neutrudni organizator Jože Jeram prejel zlato plaketo ZZB NOB Slovenije.

Predvsem pa so se nas vseh dotaknile tople besede slavnostnega govornika, patra Bogdana Knavsja, ki je pravi ljudski primorski Čedermac. Žrtvam – partizanskim junakom – je izrazil besede zahvale in večne slave ter jih kot mučenike vtisnil v spomin navzočih. S človeško toplino je opozoril na tovarištvo in sobivanje.

Miloš Šonc

Brežice:

Občinsko združenje za vrednote NOB Brežice je 10. decembra lani v nekdanji gostilni Šekoranja na Bizeljskem priredilo srečanje članov združenja. Od skoraj aktivnih tristo članov se jih je druženja udeležilo nekaj več kot sto.

V SLIKI IN BESEDI

Predsednik Tadej Škof je v svojem kratkem nagovoru poudaril pomen druženja v prazničnih dneh, saj je veliko članov združenja samih in je takšno srečanje odlična zdravstvena terapija. Dodal je, da so v svoj dvoletni načrt dela uvrstili cilj povečati število članov vsaj na 500, in to jim zelo dobro uspeva. Na kratko pa je tudi podal nekaj pomembnih informacij o prireditvah, ki jih čakajo v letu 2025.

Konec aprila bodo tako kot vsako leto ob ustanovitvi Osvobodilne fronte in mednarodnem prazniku dela organizirali državno proslavo na Sromljah. Drugi konec tedna v maju pa pripravljajo prav poseben tridnevni program ob 80. obletnici osvoboditve Brežice. Ob tej priložnosti bi radi v Viteški dvorani gradu Brežice gostili Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič in državno srečanje praporščakov veteranskih organizacij. Združenje ob majskih prireditvah računa na pomoč tako Posavskega muzeja kot občine Brežice.

Nato je na oder povabil še članico in podžupanja Mojco Florjanič, ki je povedala: »Novoletni čas je priložnost, ko se ozremo v preteklost in se tudi kot dediči odgovornega poslanstva – ohranjanja spomina na naš narodno-osvobodilni boj in na vrednote, ki so takrat vodile borbe in borke – srečamo in zaznamujemo pot, ki je za nami. Vrednote, za katere so se borili naši predniki, so danes bolj aktualne kot kadar koli prej. V svetu, kjer se ponovno spoprijemamo s izzivi nestrpnosti, revščine in krivic, moramo biti mi tisti, ki te vrednote ponosno ohranjamo in jih prenašamo na mlajše generacije. Naša odgovornost je, da zgodovina ne ostane le zgodba iz knjig, temveč živa lekcija, ki oblikuje našo sedanost in prihodnost.«

Za konec pa je nekaj besed povedal še nekdanji predsednik združenja Stane Preskar. Poudaril je pomen združenja in povezovanja ter povedal nekaj kratkih besed in misli o zdajšnjem dogajanju doma in po svetu. Združenje se ob tej priložnosti zahvaljuje Željku Srečkoviču za pripravo pogostitve, družini Zagmajster in predsednici KO ZBV NOB Bizeljsko Marjetki Slatner Gerjevič pa za odlično izpeljan večer.

Tadej Škof

Radomlje:

Letos mineva 80 let od delovanja zadnje partizanske bolnišnice na ozemlju naše občine, Partizanske bolnice Triglav na Kolovcu. V spomin na ponosno preteklost smo Zveza borcev Radomlje, taborniki Rodu mlinskih kamnov Radomlje in TKD Rova 20. novembra lani v prostorih rovskega gasilskega doma izvedli tečaj prve pomoči.

V okviru izobraževanja so v Zagorici (nekako na stičišču poti med Dolenjmi, Zagorici, Žičami in Jasnim) postali ponosni lastniki novega avtomatskega zunanega defibrilatorja (AED), ki je nameščen na garaži pri Ladu Potočniku.

Cilj izobraževanja je bil pokazati zaupanje v mlade, saj so naša prihodnost, jih ozavestiti in povežati.

Erik Juhant, izkušen reševalec Zdravstvenega doma Domžale in licencirani predavatelj Rdečega križa Domžale, nam je zanimivo predaval o temeljnih postopkih oživljanja ter oskrbi poškodovanca ali obolelega človeka na kraju dogodka, ki je za nas laike največkrat improvizacija.

Sram nas je bilo, ko nam je Erik pokazal film, ki so ga kot preizkus posneli v Ljubljani. V filmu se je naključni mimoidoči zgrudil in obležal. Večina je brezbržno hodila mimo, šele tuja turistka je začela izvajati osnovne oživljanja. Za izobraževanje prve pomoči smo določili najstnike Brino, Katjo, Doro, Nušo, Lovra, Jureta, Matica, Azbeto, to so »posredovalci« 2024, in javilo se je nekaj mladih po srcu (Alja, Beti, Franci, Ljubo, Uroš).

Hvala Eriku za vrhunsko predavanje! Obličujemo, da bomo poslanstvo svojih prednikov, ki so se zavedali pomena pomoči ranjenim in obolelim ter so zgradili do zdaj edino bolnišnico na ozemlju občine Domžale, nadaljevali in poskrbeli, da postanejo izobraževanja prebivalcev krajevne skupnosti Rova redna. Hvala mladini! Hkrati začenjamo akcijo, da v čim krajšem času z defibrilatorjem opremimo priljubljeno sprehajalno območje Kolovce.

ZB KO Radomlje

Boben, Hrastnik:

V organizaciji KO ZB za vrednote NOB Rudnik Hrastnik in ZB Hrastnik smo 21. decembra pripravili slovesnost ob 80. obletnici bitke v soteski Boben 23. decembra 1944.

Na ta dan pred osemdesetimi leti sta bila smrtno ranjena dva partizana: Karel Ograjenšek iz Žalca in domačin Julij Gorenc - Ciril. Na spomeniku sta zapisana tudi dva partizana, ki sta prav tako padla v Bobnu. To sta Franc

Orožen, ki je padel 12. decembra 1944, in Viktor Pušnik iz Hrastnika, ki je padel 11. februarja 1945.

Organizator je pripravil spoštljivo kratko slovesnost, na njej je bil osrednji govornik Andrej Mavri, predsednik ZB za vrednote NOB Laško. Pozdravni nagovor je imel predsednik KO ZB za vrednote NOB Rudnik Hrastnik Anton Grebenc, nekaj besed pa nam je namenila tudi podžupanja Katjuša Laznik.

Potekal je kratek kulturni program, ki so ga izvedli otroci iz našega kraja. Recitali so Kajuhove pesmi in tudi harmonika ni manjkala. Navzoči smo bili tudi člani Revirske spominke čete, v postroju pri spomeniku pa sta se nam pridružila tovariša iz Čete Milana Majcna iz Šentjanža.

Na slovesnost so prišli številni pohodniki. Pozneje so pot nadaljevali peš ali z avtomobili do zadružnega doma Čeče, kjer je potekalo tovariško druženje s pogostitvijo. Zadelala je tudi partizanska pesem.

Darja Grebenc

Frata:

Ob spominskem dnevu mestne občine Novo mesto (MO) in ustanovitvi nove meške čete smo 27. oktobra pripravili že 21. nočni pohod na Frato. Udeleženci so se napotili na pohode s Straže (14 pohodnikov), iz Žužemberka (8), Prečne (38) in iz Golobinjeka (28). Pohod so organizirali OZŠC Novo mesto, Dolenjske Toplice, Mirna Peč, Straža, Šentjernej, Škocjan, Šmarješke Toplice in Žužemberk v sodelovanju z ZB za vrednote NOB Novo mesto, PVD Sever Dolenjske in Bele krajine, SD Novo mesto, PD Krka in Društvo Novomeška četa.

Pohodniki iz Prečne, Straže in Žužemberka so se združili na Brezovi Rebri in tam so pri hiši, kjer je bila ustanovljena četa, položili spominski venec. Na Frati so se jim pridružili še pohodniki iz Golobinjeka. V sodelovanju s praporščaki so položili venec in prižgali sveče, zatem pa se v Domu na Frati udeležili slovesnosti, ki so jo pripravili člani ZB za vrednote NOB, Društva Novomeška četa in OZŠC Novo mesto. Navzoče je v imenu mestne občine Novo mesto in predstavnikov občin in društev pozdravil podžupan občine Matija Škof. Slavnostni govornik je bil poslanec v državnem zboru iz Zasavja Soniboj Knežak. Po slovesnosti je bila manjša pogostitev z druženjem, vseh udeležencev je bilo okoli 170.

Marija Andrejčič, foto: Andrej Radešček

Medvode, Gramozna jama:

V ZB za vrednote NOB Medvode smo 28. decembra lani pripravili krajšo slovesnost ob obletnici ustrelitve talcev v Gramozni jami. Nikakor ne smemo pozabiti na dogajanje leta 1943, ko so nacisti iz begunjskih zaporov pripeljali 25 fantov in mož in jih na tem kraju ustrelili. To krvavo dejanje so izpeljali prav na zadnji dan leta 1943 v opomin in svarilo ne samo domačinom, ampak tudi širšemu območju Gorenjske.

Vzrok za streljanje talcev ni bila partizanska akcija ali uboj visokega nemškega uradnika, ampak odmevna sabotažna akcija, ko je bil pri Medvodah uničen celoten vlak, ki je prevažal strelivo in vojaško opremo. Za Nemce je bil to hud udarec, zato so se odzvali s povračilnim ukrepom ustrelitve talcev. Med ustreljenimi so bili večinoma ujeti partizani in domačini iz bližnjih krajev, ob njih še Hrvat, Bosanec in Francoz, ki so bili tedaj skupaj s Slovenci zaprti v Begunjah.

V nagovoru je podžupanja občine Medvode Mojca Murnik poudarila: »Danes ne stojimo samo pred spomenikom, temveč pred dejstvi, ki so se zapisala v naš spomin in zgodovino. Ti fantje in možki, ki so se tukaj žrtvovali, niso bili zgolj številke, temveč so bili posamezniki z družinami, sanjami, upanjem in življenji, ki so se jim morali nenadoma odreči. Z njimi so padle tudi neizmerne sanje o miru, prihodnosti, o sreči, ki so jo želeli svojim najbližjim. A

vse to so storili, ker so verjeli v velik cilj. Verjeli so, da bodo njihova dejanja pripomogla k svobodi in pravičnosti. Ko se danes spominjamo žrtev pred mnogimi leti za našo svobodo, moramo tudi razmisliti o pomenu tega spomina v današnjem svetu. Spoštovanje zgodovinskega spomina ni le dejanje počastitve umrlih, temveč tudi globoko zavedanje o tem, kaj so njihove žrtve pomenile in kaj pomenijo še danes. Zato naj nas zgodovinski spomin vodi v prihodnost, naj nas opomni na žrtve in nas spodbuja, da bomo vedno spoštovali človeško življenje in dostojanstvo.«

Na dobro obiskani spominski slovesnosti ob prisotnosti častne straže Slovenske vojske in številnih praporščakov so vence k spomeniku, kjer je tudi skupni grob vseh talcev, položile delegacije ZB za vrednote NOB Logatec, Škofja Loka in Medvode. Kot je to že običajno, so v programu sodelovali Lovski pevski zbor iz Medvod in člani Godbe Medvode.

Emil Doles, foto: Mojca Stadler

Moste pri Komendi:

Okrog 1. novembra se spominjamo pokojnih svojcev, prijateljev in tudi ljudi, ki so našo polpreteklo zgodovino med narodnoosvobodilnim bojem v letih 1941–1945 zaznamovali s svojim junaškim uporom proti okupatorju. Upor je bil krvav, zaznamovan je s številnimi žrtvami mladih ljudi, ki se niso strinjali z okupatorjem, ko je ta hotel slovenski narod uničiti, izbrisati ali pa ga ponemčiti. To je bil boj Davida proti Goljatu.

KO ZB Komenda je 25. oktobra lani pri spomeniku NOB v Mostah pri Komendi pripravil komemoracijo v spomin na dva padla partizana konec leta 1944.

Veseli smo, da se je naši prošnji odzvala ministrica za pravosodje Andreja Katič. S svojo prisotnostjo in spodbudnim govorom je potrdila pomembnost prireditve. Poudarila je, da moramo biti hvaležni domoljubom, ki so svojo mlado življenje žrtvovali za domovino, ko je bila ta ogrožena. Svoboda ni samoumevna, zanjo si moramo prizadevati na vseh ravneh človeškega življenja, saj nas dandanes ogroža vojna tudi v naši bližini. Moramo si prizadevati za ohranitev vrednot narodnoosvobodilnega boja, za katere so se borili partizani.

Spominska slovesnost je bila izvedena z bogatim kulturnim programom. Sodelovali so učenci Osnovne šole Komenda - Moste z mentorico Natalijo Banič, mezzosopranistka Nataša Loborec Perovšek, MePZ DU pod vodstvom Ignaca Gorjanca Komenda in recitatorka Anja Kralj Železnik.

Venec so k spomeniku položili Andreja Katič, predsednik KO ZB Komenda Filip Železnik in podsekretar občine Komenda Marjan Potočnik. Slovesnost je lepo povezovala Anja Kralj Železnik.

Filip Železnik

Suhor:

Vsako leto občina Metlika v sodelovanju z Občinskim odborom Zveze borcev za vrednote NOB na Suhorju s slovesnostjo in kulturnim programom počasti spomin na čase, ko se je 1112 dobro oboroženih borcev prve dni januarja v predzadnjem letu vojne v snegu in mrazu 20 stopinj in več pod ničlo odpravilo na Štajersko.

Vreme je letos marsikoga sicer zadržalo doma, kljub temu pa so organizatorji naštetih več kot 300 udeležencev. Med njimi sta dve skupini peš, kot vedno doslej, z zastavo in pesmijo prehodili pot iz Metlike skozi vasi do prireditvenega prostora pri osnovni šoli na Suhorju. Ob spomeniku je Slovenska vojska postavila častno stražo, naokrog se je zvrstilo 18 praporov in spominski četni 1. dolenskega gorjanskega bataljona in enota Kulturno-zgodovinskega društva Franc Rozman - Stane. K spomeniku so cvetje položili ministrica za pravosodje Andreja Katič in metliška županja Andreja Legan Janžekovič ter številne delegacije iz krajev, kjer si je nekoč XIV. divizija utirala pot.

Pohod legendarne 14. divizije pred 80 leti je zbranim kratko opisal namestnik predsednika občinskega odbora ZB za vrednote NOB Anton Žunič. Vse udeležence je pozdravila tudi metliška županja Martina Legan Janžekovič in med drugim spomnila na vlogo Suhorja med vojno. Tam so slovenski partizani v sodelovanju s hrvaškimi že v letu 1942 razbili belogardistično in italijansko postojanko, v spomin na to pa ima metliška občina na ta dan svoj praznik.

Slavnostna govornica, ministrica za pravosodje Andreja Katič, je navdušila zbrane s kleno pristojo besedo in nagovorom, v katerem je med drugim posebej poudarila, da sama prihaja iz krajev, kjer je 14. divizija na pohodu najbolj krvavela in je še vedno zasidrana v srcih tamkajšnjega prebivalstva. Temu in drugim enotam protifašističnega boja se moramo zahvaliti, da ko ta čas marsikje v svetu divja vojna, na svojih tleh lahko govorimo slovensko.

Kulturni program so prispevali najmlajši iz Podružnične osnovne šole Suhor in upokojenski pevski zbor iz Metlike, priložnostno okrepljen s harmonikarjem in glasovni nekaj članov spominskih enot. K uspešni izvedbi spominske slovesnosti so pripomogli še domači gasilci in krajevna skupnost, prireditev so končali s tovariškim srečanjem s harmoniko in partizansko pesmijo v prostorih gostoljubnega suhorskega gasilskega društva.

Matjaž Verbič

V SLIKI IN BESEDI

Goreljek, Pokljuka:

14. decembra lani smo se udeležili slovesnosti v počastitev 81. obletnice boja III. bataljona Prešernove brigade pri spomeniku na Goreljku na Pokljuki. V lepem vremenu se je zbralo lepo število obiskovalcev in z zanimanjem so poslušali govor slavnostnega govornika, mag. Boruta Sajovica, ministra za obrambo Republike Slovenije, ki je v svojem nagovoru orisal dogodke pred 81 leti. Predstavil je domače politično dogajanje, stanje države in njen ugled v svetu. Še posebej je poudaril, da sta nalogi naše skupnosti odgovornost in skrb za ohranjanje slovenske narodne zavesti, pri čemer veliko vlogo igra krepitev odnosa do slovenskih državnih simbolov: grba, zastave in himne.

Za pripravo prireditvenega prostora izrekamo zahvalo pripravljavcem, za kulturni program pa vsem nastopajočim, harmonikarju Jerneju Valantu ter pevcu Darku Petermanu, članom gledališča 2 B iz Bohinjske Bistrice, povezovalcu programa Samu Gardenerju, 12 praporščakov in gardi Slovenske vojske. Venec so k spomeniku položili minister Sajovic, poslanka Alma Intihar in predsednica Zdrženja borcev za vrednote NOB Radovljica Danijela Mandeljc. Venec so položile tudi delegacije sosednjih organizacij, med njimi tudi logaškega združenja.

Martin Gorišek

Sv. Primož na Pohorju:

Pod pokroviteljstvom občine Vuzenica smo počastili spomin na 81. obletnico ustanovitve XI. SNOUB Miloša Zidanske. Proslavo je povezoval Matjaž Jeznik in ob tem poudaril pomen besed svoboda in mir ter pomembnost vključevanja mladih v ohranjanje spomina.

Slavnostni govornik je bil Stane Kocutar, zgodovinar, predan raziskovalec naše narodnoosvobodilne zgodovine in član Policijskega veteranskega društva Sever Maribor, ki je v svoji karieri osvetlil številne neznane vidike upora ter pripomogel k ohranjanju zgodovinskega spomina. V svojem govoru nam je osvetlil dogajanje ob nastajanju brigade in bojno pot brigade od njenega nastanka 8. januarja 1944 do razformiranja 29. maja 1945 v lvniku na avstrijskem Koroškem, ko so njene enote priključili brigadam XIV. divizije. Na koncu je dodal še svoja zanimiva razmišljanja o pogumu prisilnih mobilizirancev v nemško armado, ki so se odločili za prebeg v partizanske vrste, in o pomenu pohorskega kmeta za partizansko vojsko. Čisto na koncu je poudaril še simbolni pomen konca bojne poti čez severno mejo, ki jo je pred tem po prvi svetovni vojni branil general Maister.

Obiskovalce sta nagovorila tudi župan občine Vuzenica Franjo Golob in predsednik Občinske organizacije ZB NOB Vuzenica Stanko Naglič. Na proslavi so sodelovali praporščaki borčevskih, veteranskih in domoljubnih organizacij pod vodstvom višjega štabnega vodnika Jožeta Temnikarja. Himno in koračnico nam je zaigrala Vaška godba Vuzenica. V kulturnem programu so nastopili učenci Osnovne šole Vuzenica in naš mladi recitator Teo Škratek ki se je tokrat predstavil s pesmijo Mateja Bora Sin materi.

Hvala vsem obiskovalcem, ki ste kljub slabemu vremenu našli čas in se udeležili proslave. Posebna zahvala občini Vuzenica, TIC Vuzenica, učencem Osnovne šole Vuzenica, Vaški godbi Vuzenica, TŠD Sv. Primož na Pohorju - Šentjanž nad Dravčami in Planinskemu društvu Vuzenica. Proslavo sta pripravila občina Vuzenica in Občinska organizacija ZB NOB Vuzenica.

Matjaž Tomažič

Cerklje ob Krki:

14. januarja, ob dnevu slovenskega vojaškega letalstva, je Slovenska vojska v Vojašnici Jerneja Molana na letališču v Cerkljah ob Krki izvedla slovesni postroj pripadnic in pripadnikov 15. brigade. Pripadnice in pripadnike je

nagovoril polkovnik Janez Gaube, slovesnosti pa se je udeležil tudi državni sekretar na ministrstvu za obrambo dr. Damir Črnčec.

Med povabljeni gosti je bil predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Brežice Tadej Škof. Brežiško združenje in pripadniki vojašnice v Cerkljah redno in uspešno sodelujejo na več področjih in predsednik združenja upa in verjame, da bo tako tudi ostalo.

Tadej Škof

Javor:

V Javorju pri Sv. Heleni je grobišče borcev 1. štajerskega bataljona iz leta 1941 in Bračičeve brigade 1944. 1. štajerski bataljon pod vodstvom Franca Rozmana - Staneta je imel nalogo, da prepreči izselitev ljudi med Savo in Sotlo. 28. oktobra 1941 se je bataljon odpravil na 25 kilometrov dolgo zasneženo pot od Griži proti Kozjanskemu. 1. novembra so premrženi borci prišli do cerkve Sv. Helene v Javorju. Bataljon je bil izdan. V jurišu čez zasneženo planjavo je padlo pet borcev. Padli so: Angel Besednjak - Don, Peter Šprajc - Jur, Alojz Juvan - Jovo, Marjan iz Celja in neznani partizan, ujet pa je bil Jakob Vreča - Tomiks. Bataljon je prebil sovražnikov obroč, nadaljeval pot, bil vseskozi zasledovan, padal je iz zasede v zasedo, izgubljal borce, zato ni opravil svoje naloge – ni preprečil izselitev Slovencev. Štiriletno partizansko gibanje na Kozjanskem se je nadaljevalo. Pot do zmage je bila dolga in krvava.

V sodelovanju z Osnovno šolo Slivnica pri Celju poteka vsako leto spominska slovesnost ob dnevu spomina na mrtve, ki se hkrati prekriva z bitko 1. štajerskega bataljona.

Nadja Bevc

Moravče:

31. oktobra lani se je pred spomeniki NOB v parku v Moravčah z žalostinko oglasila Pihalna godba Moravče in tako začela komemoracijo v organizaciji ZB za vrednote NOB Moravče v počastitev spomina na padle v narodnoosvobodilnem boju in žrtve okupatorjevega nasilja.

Navzoče je najprej nagovoril predsednik moravškega združenja Martin Rebolj in med drugim poudaril, da se s pietetno prireditvijo spominjamo vseh, ki so za našo svobodo dali najdražje, kar so imeli, svoje življenje, tako v prvi in drugi svetovni vojni kakor v vojni za Slovenijo. Spomnili smo se tudi vseh tistih, ki pozabljeni ležijo v grobovih. Zahvalil se je dr. Milanu Brglezu, praporščakov, veteranom vojne za Slovenijo, nastopajočim in vsem obiskovalcem komemoracije. Glavni govornik je bil državni sekretar na ministrstvu za pravosodje, dr. Milan Brglez. Med drugim je dejal, da se poklanjamo našim pokojnim, tistim, ki jih žal ni več med nami, predvsem pa da se s slovesnostjo spomnimo trpljenja in smrti slovenskih junakinj in junakov, ki so dali svoje življenje za svobodo in domovino in so bili na pravi strani zgodovine. Rekel je, da je čast biti govornik na komemoraciji za padle partizane. Omenil pa je tudi dan reformacije, praznovanje temelja slovenskemu knjižnemu jeziku.

V kulturnem programu so sodelovali: Pihalna godba Moravče, Peški oktet, učenci Osnovne šole Jurija Vege Moravče z mentorico Simono Vidic, Alen Rožanec in Gaja Petrič iz osmega razreda in Aleksander Delič iz devetega razreda. Prireditev je povezoval Lovro Levčič. Venec k spomenikom so položili dr. Milan Brglez, Martin Rebolj in svetnica Brigita Barlič.

Vojka Rebolj

SVOBODNA
BESEDA

www.svobodnabeseda.si

SPOMINSKA SLOVESNOST**Rudnik pri Radomljah****80. obletnica tragedije**

Tokratno spominjanje je potekalo nekoliko drugače kakor prejšnja leta. Slovesnost smo iz Rudnika pri Radomljah predstavili v Kulturni dom Radomlje. Dopoldne smo predstavili Združenja borcev za vrednote NOB Kamnika in Domžal ter enota častne straže Zveze slovenskih častnikov Domžale položili vence ob spomeniku na Rudniku, ki opominja na 32 umorjenih Slovencev in Slovencev januarja 1945.

Zvečer smo se člani Združenja borcev za vrednote NOB in občani Kamnika in Domžal zbrali v Kulturnem domu Radomlje, ki je bil napolnjen do zadnjega kotička. Pobudnik in gostitelj prireditve je bil Uroš Lipovšek, predsednik krajevne organizacije ZB Radomlje, častni gost in presenečenje večera pa Milan Kučan.

Častni gost večera Milan Kučan

Prireditve je obogatilo več nastopov. Zdravljico in druge priložnostne pesmi je zapel Mešani pevski zbor Radomlje pod vodstvom zborovodje Primoža Leskovca. Mladi recitator je predstavil Dramilo (Budnica mladini) Valentina Vodnika in Slovensko pesem Karla Destovnika - Kajuha, izjemno pa je zablestel devetletni Avgust Svetlin, ki je na čelo zaigral skladbo Bella Ciao. Med prireditvijo so na projekcijskem platnu predvajali zgodovinske fotografije in utrinke s spominskih pohodov in slovesnosti ZZB, ki jih je prispeval Peter Rojc iz Društva Mavrica Radomlje.

Osrednji del večera je bil pogovor Francija Gerbca, člana komisije za zgodovino pri ZB za vrednote NOB Slovenije in predsednika KO ZB Vencija Perka Domžale, z zgodovinarjem dr. Damjanom Guštinom. Pogovor je osvetlil dogodke v kamniško-domžalskem zaledju v težki zimi 1944/45.

Dr. Guštin je pojasnil, da je bilo slovensko ozemlje, predvsem Štajerska in Gorenjska, namenjeno priključitvi tretjemu rajhu. Slovensko prebivalstvo je bilo zato preganjano, preseljeno in ponemčevano. Kot je dodal dr. Guštin, so zaprli vse šole, tisoč nemških učiteljev in učiteljic pa je nadomestilo slovenske učitelje. Vojni dnevnik župnika Franca Bernika razkriva posledice teh ukrepov. Leta 1944, ko so zavezniške sile že osvobodile Pariz in 20. oktobra tudi Beograd, so Nemci na našem ozemlju postajali vse bolj brutalni, saj so jih partizani na celotnem Balkanu uspešno zadrževali. Prav slovensko ozemlje je bilo skozi celotno zgodovino pomembno stičišče poti različnih (tudi vojnih) sil, zato so ga prečile tudi iz Balkana umikajoče se okupacijskih čete in bežeče kolaborantske enote.

Tragedijo na Rudniku 6. januarja 1945 je povzročila izdaja. Nekateri mobilizirani partizani so zaradi hudih zimskih razmer zamenjali težko življenje v partizanih za varno plačano službo pri domobranjih. To niso bili pravi domobranci, kot so jih poznali prej v Avstro-Ogrski (Landswehr), ampak pomožne policijske enote, imenovane Selbstschutz, popolnoma podrejene okupatorju.

V štiri bunkerje nekdanje okrožne tiskarne na Rudniku so se pred ofenzivo zatekli politični delavci in partizani, a so bili izdani. Iz obroča se jih je prebilo le nekaj, 13 so jih ujeli, drugi pa so padli ali so si sami vzeli življenje, da ne bi živi prišli v okupatorjeve roke. Zajete so naslednji dan ustrelili v Vrhoplju, skupaj je bilo ubitih 32 borcev in aktivistov.

Prvi predsednik Republike Slovenije, Milan Kučan, je ob tej priložnosti zbranim voščil novo leto in poudaril, da vojna vedno prinaša zlo, maščevanje pa ni pravi odgovor na grozote, ki so se zgodile – ne takrat in ne danes. Citiral je Cirila Zlobca, da so onkraj groba vsi sinovi za matere enako izgubljeni ne glede na to, na kateri strani so padli, in poudaril, da je pokop vseh žrtev vojne pietetno dejanje.

Uroš Lipovšek je ob koncu spomnil, da so krajani Radomelj leta 1922 vizionarsko zgradili Kulturni dom, saj so prepoznali pomen povezovanja (druženja), sodelovanja in kulture. Maja 1945 – letos bomo praznovali 80. obletnico konca druge svetovne vojne – so naši predniki, čeprav so bili na nasprotnih bregovih, stopili skupaj, zgradili porušeno domovino, ustvarjali in napredovali na vseh področjih bivanja. Z mislijo na prednike je govornik sklenil nagovor z besedami, da moramo delati tako, da bodo tudi naši potomci ponosni na nas.

Manica Perdan Ocepek, Uroš Lipovšek

■ SPOROČILA

Pismo tržaškemu županu

Razdejan spomenik bazoviškim junakom

Spoštovani gospod župan Trsta Roberto Dipiazza,

kot predsednik Zveze združenj borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Slovenije vas obveščam, da je nedavno močna burja razdejala spomenik bazoviškim junakom na bazovski gmajni. Močni sunki burje naj bi zamajali drevo in naj bi nato padlo na spomenik, kjer počivajo ustreljeni prvi uporniki proti fašizmu na evropskih tleh, obsojeni na prvem tržaškem procesu, Ferdo Bidovec, Zvonimir Miloš, Franjo Marušič in Alojz Valenčič. Spomenik je izjemnega zgodovinskega pomena tako za svobodoljubno Slovenijo kakor za Italijo, saj

je postavljen v spomin na odločen upor zoper fašizem in boj za jezik in svobodo v obdobju, ko je vsa Evropa drsela v najhujše zlo prejšnjega stoletja, fašizem in nacizem.

Spoštovani gospod župan, prepričan sem, da boste v duhu, ki ga je predsednik Italijanske republike, gospod Sergio Mattarella, ustvaril s svojim poklonom pred spomenikom prvim štirim žrtvam fašizma, poskrbeli, da se poškodovani spomenik čim prej povrne v prvotno stanje.

Hvala za vašo pripravljenost!

Marijan Križman, predsednik ZB NOB Slovenije

■ DOGODKI Lokve

80 let od tragične nesreče

Letos mineva 80 let od nesreče, ko je ob preizkušanju zavezniškega orožja s svojimi soborci tragično umrl slovenski španski borec, partizan in narodni heroj Franc Rozman - Stane.

Ob tej priložnosti smo pripravili spominsko slovesnost, ki smo jo vključili v okvir praznovanj občine Črnomelj, saj je leto 2024 razglasila za leto domovine. S tem se je hotela pokloniti dogodkom iz leta 1944, ko sta bila Črnomelj in z njim Bela krajina zibelka mnogih institucij, ki so se prav tukaj rodile in se pozneje razvile v pomembne deležnike na ravni Republike Slovenije. To je med drugim poudaril tudi slavnostni govornik, minister za obrambo, **Borut Sajovic**.

Slovesnosti so prisostvovali tudi častna straža gardne enote Slovenske vojske, številni praporščaki, predstavniki združenj borcev, strank in ustanov ter drugi občani. Kulturni program so oblikovali: kvintet orkestra Slovenske vojske, učenci Osnovne šole Komandanta Staneta Dragatuš, tamburaški orkester Dobreč, recitatorja Rok Babič in Mojca Breznik ter članica Godbe Črnomelj Katarina Kuhar. Tudi letos smo slovesnost uspešno sklenili s pogostitvijo, pri čemer so nam izdatno pomoč namenili vaščani Lokev skupaj z gasilskim

društvom in krajevno skupnostjo. Posebno težo je slovesnosti dala prisotnost Spominske partizanske enote Franc Rozman - Stane, ki deluje v okviru Kulturno-zgodovinskega društva Franc Rozman - Stane iz Ljubljane in članov enote 1. spominskega partizanskega dolenskega bataljona.

Ponosni smo, da smo ob tej priložnosti postavili dodatno spominsko obeležje ob spomeniku Francu Rozmanu - Stanetu. S pomočjo zgodovinarja dr. Janeza Weissa smo vsem obiskovalcem obeležja

približali pomen in vlogo dogodkov pred 80 leti.

To je zdaj že peto obeležje, ki je tako postavljeno v našem združenju. Z njimi bomo tudi tistim, ki jim narodnoosvobodilni boj ni tako blizu in so jim z njim povezani dogodki manj znani, skušali pomagati pri razumevanju zgodovine.

Veseli nas, da se je letošnje slovesnosti udeležilo okoli 800 obiskovalcev iz vseh koncev Slovenije in da je na slovesnosti vsako leto več tudi mlajših obrazov.

Albina Štrekelj, foto: Lado Zupančič

■ DOGODKI Ribnica

Dejavna jesen

V Združenju borcev za vrednote NOB Ribnica tudi lani jeseni nismo počivali, saj smo izpeljali kar nekaj spominskih prireditev. Večja je bila 28. septembra ob 81. obletnici tridnevni boj Šerčerjeve brigade s plavogardisti, ki so v Grčarice prišli v začetku septembra. Tam jih je obkolila 14. divizija oziroma Šer-

nos današnje politike do vseh veteranov zadnje vojne. Pozdravni nagovor je imel predsednik PGD Grčarice **Dejan Žagar**. V kulturnem programu so nastopili: osnovnošolki Reza Rus in Agnes Krkovič, naše nepogrešljive recitatorke Jelka Domevšček, Jana Šega in Majda Rački, partizanske pesmi so zadonele iz

Slovesnost v spomin na boje v Grčaricah

gradu v Ribnici s kulturnim programom. Konec novembra smo se člani spomnili naše občanke, zdravnice **Franje Bojc Bidovec**, poklonili pa smo se tudi spominu na tragično smrt tigrovca in enega od organizatorjev upora v ribniški dolini, **Antona Majnika**.

Zadnji spomin v letu 2024 pa je bil namenjen 80. obletnici strmogavljenja ameriškega letala pri Makošah, Dolenja vas. »Bil je 18. november 1944. Blizu Makoše je počilo, na nebu pa so se pojavile bele pike,« govori viri o strmogavljenju pred 80 leti. To je bilo strmogavljenje ameriškega bombnika B-24 Liberator, ki je bilo sestavni del 763. eskadrilje 460. bombniške skupine 15. letalske armade ameriških letalskih sil. Letalo je bilo zadeto nekje nad Udinami (Vidmom). Posadka se je skušala prebiti do osvobojenega ozemlja Bele krajine. Ker je bilo letalo tako hudo poškodovano, ga je posadka morala zapustiti prej in tako je strmoglavilo v bližini vasi Makoše. Vseh deset članov posadke je pravočasno izskočilo. Šest članov so nato ujeli domobranci in jih predali Nemcem, t pa so jih odpeljali v nemška taborišča. Štiri pa so prestregli partizani minerskega bataljona XV. divizije. Partizani so nato ameriške letalce odpeljali na osvobojeno ozemlje, kjer so jih z letališča Krasinec (Otok) odpeljali v Bari.

Irma Grbec

■ Burja razdejala spomenik bazoviškim junakom

Močna burja je 14. januarja razdejala spomenik bazoviškim junakom na bazovski gmajni. Sunki burje so zamajali drevo, ki je nato padlo na obeležje. Gmotna škoda za zdaj še ni znana, videti pa je velika. Na spominskem območju, ki ga obkroža ograja, se poleg orjaškega debla razteza visok sloj vej. Stoji le še spodnji del spomenika, njegov zgornji in glavni del sta zgrmela na tla. Na njem so med drugim zapisani priimki ustreljenih junakov, ki so bili obsojeni na prvem tržaškem procesu. To so Ferdo Bidovec, Zvonimir Miloš, Franjo Marušič in Alojz Valenčič. Letos 6. septembra bomo počastili 95. obletnico ustrelitve prvih žrtev fašizma. Do takrat naj bi spomenik na Šišteku, na sveti bazovski gmajni, v celoti na novo postavili, in sicer v enaki kakovosti in obliki z monolitom iz kraškega kamna. Sedanjí spomenik je bil delo arhitekta Frana Kosovela iz Trsta.

M.B.

■ DOGODKI Čedad

Spomin na pobite mučence svobode

V Čedadu so 15. decembra lani pripravili slovesnost v spomin na pobite partizane in meščane Čedada in okoliških krajev med nemško okupacijo. Slovesnosti ob 80. obletnici tragičnega dogodka smo se udeležili tudi predstavniki borčevskih organizacij s prapori iz Brd in Posočja. Sprevod je ob spremeljavi godbe na pihala do obeležij krenil izpred občinske stavbe v Čedadu. Najprej se je ustavil na športnem igrišču, kjer so delegacije položile vence k spomeniku in se poklonile ustreljenim partizanom na tem igrišču. Med njimi so bili tudi Brica Stojan Terpin iz Vipolž in Anton Marinič iz Dobrovega, pa Franc Pahor iz Sela na Krasu in Rudolf Boštjančič iz Krmina.

Udeleženci slovesnosti so pot nadaljevali skozi opuščeno vojašnico italijanske vojske Francescato do spominskega obeležja, ki je na skrajnem robu vojašnice. Tam je potekala slovesnost v spomin na 105 partizanov, pa tudi talcev in aktivistov ter sodelavcev v v odpo-

ru na tem območju, ki so jih Nemci pobili in zakopavali ob robu Nadiže pri Čedadu. Večina pobitih ni znana, zato se ne ve, koliko med njimi je bilo tudi Slovencev. To obeležje je bilo postavljeno v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Danes je vojaniča izpraznjena in občina Čedad se še odloča, kakšno namembnost bo namenila tem stavbam. Bo pa v prihodnje obeležje tudi dostopnejše za ogled, saj ni več pod vojaško upravo.

Po uvodnih nagovorih županje Čedada **Daniele Bernardi** in predsednice ANPI- VZPI za Videmsko pokrajino **Antonelle Lestani** je prisotnim težke preizkušnje domačinov pod Nemci orisal zgodovinar in pisec prof. **Luciano Patat**, ki je župan v občini Krmin v Furlaniji. Prisotne pa je nagovoril in pozdravil tudi župan občine Brda **Franč Mužič**. Zahvalil se je za vsakoletno prireditev v spomin na pobite, med katerimi so bili tudi Slovenci.

Vojko Hobič

Spomin na strmogavljenje helikopterja na Rezinskem vrhu

cerjeva brigada, pomagali sta ji še Tomšičeva in Gradnikova brigada. V senci teh tridnevni boj pa je potekala še bitka z Italijani na dolnjevaškem polju. Italijani so se umikali iz Kočevja, saj je Italija 8. septembra kapitulirala. Prav topovi, zajeti umikajočemu se sovražniku, so šerčerjevcem prinesli zmago v Grčaricah.

Slavnostni govornik na prireditvi je bil **dr. Tomaž Čas**, predsednik Veteranskega policijskega združenja Sever. V govoru je poudaril pomen partizanskega delovanja na našem ozemlju in pomen bitk, kot je bila ta v Grčaricah. Potegnil je vzporednice z osamosvojitveno vojno leta 1991 in omenil tudi od-

grl MoPZ Radomlje. Na koncu se je vsem zahvalil predsednik ZB NOB Ribnica **Daniel Divjak**.

12. oktobra smo obudili spomin na strmogavljenje helikopterja JLA na Rezinskem vrhu nad Rakitnico, ko je življenje izgubil generalpodpolkovnik **Radislav Klanjšček**, komandant Gradnikove brigade. Z njim sta bila v helikopterju še polkovnik Ivan Rom in pilot stotnik Goran Pečić, ki sta prav tako umrli. Ob 40. obletnici strmogavljenja smo se jim poklonili s kratkim kulturnim programom in položitvijo venca. Zadnjega oktobra in 1. novembra smo imeli tradicionalni spominski slovesnosti ob dnevu spomina na mrtve v Grčaricah in v

IMELI SMO LJUDI

Stane Matjažič

Maja lani nas je presenetila žalostna novica o slovesu našega krajana Staneta Matjažiča. Stane se je rodil leta 1930 v skromni številni delavski družini na Dolenjskem. V Zalog se je družina preselila, ko je bil star sedem let. Mati je gospodinjila doma, oče pa je služboval na železnici. Žalost je kmalu zavlada-la, ko je oče umrl. Stane je takrat hodil v uk v vrtnarsko šolo, a jo je moral zapustiti. Odšel je delat na železnico, da bi zaslužil za preživetje družine. Z ženo Ivanko, doma iz Zadobrove, se je poročil leta 1956 in rodile so se jima tri hčere.

Marljivo delo je Staneta spremljalo vse življenje. Zaposlil se je v Kemični tovarni Arbo. Izobraževal se je ob delu in končal fakultetni študij ekonomije. Poslovna pot ga je vodila v družbo Petrol, kjer je bil nazadnje generalni direktor.

Stane je bil družbenopolitično dejaven; vključen je bil v vsa področja družbenega življenja v Zalogu in širše. Njegova vztrajnost, organizacijske sposobnosti in pripadnost za skupno dobro so se odrazile v mnogih projektih. Bil je dolgoletni predsednik krajevne skupnosti Zalog. Deloval je v društvih, odborih, organizacijah in sekcijah. Bil je član Prostovoljnega gasilskega društva Zalog - Spodnji Kašelj s funkcijami predsednika, poveljnika in blagajnika. Leta 1978 je bilo ustanovljeno Društvo upokojencev Zalog, kjer je kot član upravnega odbora vsa leta dejavno sodeloval. Na izlete je popeljal mnogo popotnikov, ki so se domov vračali srečni s petjem zaloške upokojenske himne. Bil je tudi član pevskega društva, katerega zbor je vodil Anton Corel starejši. Rad je prepeval slovenske pesmi. Bil je velik domoljub in član društva tigrovcov, saj se je boril za svobodo slovenskega naroda. Njegova ploščica z imenom je vgrajena na spomeniku na Cerju. Aktivno je deloval kot član Turističnega društva Zalog. Bil je dolgoletni član ZZB za vrednote NOB in živahen ter dobrovoljen član v vrstah našega izvršnega odbora Krajevne organizacije ZZB Zalog - Spodnji Kašelj, kjer je deloval kot podpredsednik in član v IO ter je bil večkrat govornik na komemoracijah ob spomeniku umrlih in padlih v Zalogu.

Stane Matjažič je avtor dveh knjig z naslovom Naš Zalog, ki je za naš kraj velika zgodovinska pridobitev, in Spomini na Triglav. Šele po odhodu v pokoj se je lahko bolj posvetil svoji življenjski ljubezni: vrtnarjenju. Tega je imel nadvse lepo in skrbno urejenega. Imel je velik posluš za ohranjanje slovenske dediščine oziroma obrti – pletenje ličnih košar in drugih uporabnih izdelkov iz šibja. Njegove vitrine so obogatene s priznanji, plaketami in zahvalami za nesebično delo.

ZZB za vrednote NOB KO Zalog - Spodnji Kašelj - Podgrad

Marjan Petje

Že dve leti bo minilo, ko smo onemeli ob vesti, da nas je za vedno zapustil naš član in krajan Marjan Petje. Bil je eden od še živečih partizanov, saj je kot mladenič tvegaj življenje za osvoboditev naše dežele.

Marjan se je rodil 11. marca 1930 v Ljubljani. Bil je deseti otrok, ki je prijojal na ta svet materi Frančiški in očetu Ivanu. Številna družina je živele revno bajtarsko življenje v vasi Zavrstnik v Šmartnem pri Litiji. Ko je bilo Marjanu deset let, je izgubil mater. Skrb za družino in gospodinjstvo sta prevzeli njegovi najstarejši sestri. Bili so člani Sokolskega društva ter kot takšni zavedni in predani ljubezni do domovine in pozneje idejam Osvobodilne fronte. Sestra Mimi je bila aktivistka vse od začetka vojne in zato tudi kmalu izdana. Gestapo jo je izselil na Koroško, vse z namenom, da bi družini preprečil sodelovanje z Osvobodilno fronto. Toda sestra se ni vdala: pobegnila je v partizane, tja so odšli tudi Marjan in njegovi bratje. Na Marjanovo željo je bil dodeljen v Dolenjski odred. Takrat je bil star komaj 14 let. Nekaj mesecev pozneje je postal partizanski kurir na TV 3 na Golišču nad Jevnico in 5A pri Radečah. Tu je dočkal svobodo.

Po koncu vojne je bil Marjan poklican v Ljubljano v štab divizije. Dodeljen je bil v Četrto brigado Grosuplje in od tam v Kranj. Kot mladoleten je imel pravico do demobilizacije. Poslan je bil na Češko, kjer se je usposabljal v tovarni porcelana. To se je dogajalo prav v času Informbiroja in Marjan se je moral vrniti v Jugoslavijo. Upokojitev je dočkal pri Petrolu.

V njegovo življenje je zasijalo sonce sreče, ko se je leta 1954 poročil z Regino Groznik iz Spodnjega Kašlja. Ustvarila sta si ljubeč dom. Njunjo srečo sta navdihovali hčeri Nevenka in Mateja. Bolezen je Marjanu vzela njegovo ženo, a kljub temu je ostal vesten in skrben oče. Z velikim veseljem je pripovedoval o svojih treh vnukih in štirih pravnukih. V prostem času se je navdihoval ob vrtnarjenju, v čemer je našel sprostitev in zadovoljstvo.

Marjan je ves čas družbeno deloval. Bil je podpredsednik in večletni član Izvršilnega odbora Krajevne organizacije ZZB Zalog - Spodnji Kašelj - Podgrad. Bil je velik ljubitelj kulture in to je dokazoval s svojim sodelovanjem v Mešanem pevskem zboru Društva upokojencev Zalog.

Kot najstnik se je Marjan Petje zavedal pomena svobode, lastne domovine in njenih vrednot. Za pogum je prejel številna priznanja in srebrno plaketo ZZB za vrednote NOB.

ZZB za vrednote NOB KO Zalog - Spodnji Kašelj - Podgrad

SPOMINSKI POHOD Idrija - Cerkno

Po Idrijskih Krnicah

Udeleženci pohoda pred domačijo v Peklu, kjer je bilo okrevališče Partizanske bolnice Pavla.

Tudi letos smo člani Območnega združenja borcev za vrednote NOB Idrija - Cerkno in Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo Idrija - Cerkno, 27. oktobra v sodelovanju z nekaterimi krajnimi pripravili pohod po Idrijskih Krnicah, ki smo ga vsebinsko povezali s praznikom – dnevom spomina na mrtve in dnevom suverenosti.

Dan spomina na mrtve 1. novembra je priložnost za obisk obeležij, ki pričajo o žrtvah v boju proti okupatorjem v času druge svetovne vojne. Tudi v času osamosvojitvene vojne so se na tem območju v juliju 1991 dobra dva tedna zadrževale enote teritorialne obrambe in bile deležne gostoljubja domačinov, a v tej vojni tu na srečo ni bilo človeških žrtev.

V obeh prej omenjenih vojnah so prebivalci teh krajev in tisti, ki jih je na to območje zanesla bojna pot, prispevali svoj delež h končnemu cilju – suverenosti Slovenije, kar od leta 2014 počastimo z državnim praznikom 25. oktobra.

Postanek pri obeležju na Rupi, kjer so Nemci ustrelili šest ranjenih partizanov.

Zato je ta praznik upravičeno tudi njihov. Dvajset pohodnikov je prehodilo dobrih 12 kilometrov dolgo krožno pot od lovske kočice na vrh Jelenka mimo Hladnika, Rjavca in Kogaja do Pekla ter čez Rupo in Kal mimo Sedeja čez Grič nazaj do lovske kočice.

Ob poti smo se seznanili z nekaterimi dogodki in pričevanji iz zgodovine teh krajev. V prvem in zadnjem delu pohoda smo videli ostanke vojaških objektov okrog vrha Jelenka in si ogledali podzemno skladišče streliva na Griču. Vse to so v letih pred drugo svetovno vojno, v času rapalske meje, zgradili Italijani, da so lahko tu postavili topove, usmerjene proti takratni Krajevini Jugoslaviji.

V spomin žrtvam med drugo svetovno vojno smo prižgali svečo in položil venček ali nagelj ob spominskih obeležjih trem ustreljenim članom družine Močnik pod Jelenkom, pobitim in sežganim petim domačinom in bolničarki pri Rjavcu, padlima aktivistoma pri Kogaju, padlemu rešitelju okrevališča v Peklu Pavletu Tušarju, pobitim šestim ranjencem na Rupi, sanitetni postaji št. 2 in okrevališču št. 2 Partizanske bolnice Pavla v Peklu ter dvema mučenima in obglavljenima partizanoma pri Sedeju. Tudi tokrat je z nami pri Hladniku delil svoje spomine Janez Kenda, ki je tisto kruto obdobje doživljal še kot otrok. Na poti pa smo drobce v mozaik spominov dodali še nekateri udeleženci in drugi domačini.

Od središča Krnic preko Kala do lovske kočice smo prehodili tudi del območja, kjer so se med osamosvojitveno vojno od 4. do 20. julija leta 1991 zadrževale enote teritorialne obrambe občine Idrija v pripravljenosti, da bi bojno delovale v

nas je prišel tudi predsednik krajevne skupnosti Krnice - Masore Sebastjan Kavčič.

V teh razmerah smo lahko še nekaj časa ostali ob prijetnem druženju. Osrednji del tega je bil govor, nagovoril nas je nekdanji predsednik in še zdaj eden najbolj aktivnih članov Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo, Marjan Platiše, tudi častni občan občine Cerkno. V povezavi z nedavnim praznovanjem dneva suverenosti je podal zgodovinski prikaz poti do suverenosti slovenske države, ki se je končala z odhodom zadnjega vojaka JLA s slovenskega ozemlja 25. oktobra 1991. Opozoril pa je na sodobna dogajanja v svetu, ki ogrožajo suverenost številnih držav, lahko tudi naše. Nenasiten kapital, veliki orožarski trusti, ki obvladujejo politiko in celotno demokracijo, povzročajo prisvajanje tujih ozemelj in bogastev tako z vojaško kot tudi s finančno močjo.

Vlado Sedej

KMALU BOM SAM NA TEM

*Bil sem partizan,
zdaj star sem in bolan.
Prvi sem bil,
ki je streljal na Luftwaffe.
Nisem dobil medalje,
je tudi ne pričakujem,
ne spoznam se na paragrafe!
Še vedno grem sam v trgovino,
vrečko si zavihtim na ramo,
kot vidite, še nisem za odpad,
nobenega dela nimajo z mano.
Žene več nimam,
že nekaj let v grobu spi,
zelo jo pogrešam,
so dolge nespečne noči.
Sem bil ranjen v glavo,
se mi pogosto vrti,
solze tečejo kar same
in vrat me nenehno boli.
Bil sem partizan,
mnogo nas je bilo,
veliko smo jih že pokopali,
kmalu bom sam na tem.
Vidite, tako je to!*

Jože Sevljak

■ NOVA KNJIGA **Bogdan Urbar**

»Naši fantje gredo, naši fantje gredo!«

Še sredi zime, 13. marca 1942, je prva skupina pripadnikov Narodne zaščite na Rakeku odšla na zbirno mesto v gozdovih na Racni gori – sredi priprav, ker so se zbal posledic aretacije dveh svojih pripadnikov. V naslednjih dneh so jim sledile še štiri skupine, večina kar z avtobusom, ki je vozil med Rakekom in Loško dolino – vse so prinesle orožje s seboj. Prve dni življenja v partizanski enoti so bili popolnoma sami, nato so se povezali z borci Šerčerjevega polbataljona. Skupina, vojaško že organizirana, je dobila poveljnika in političnega komisarja, zanjo je obveljalo ime Rakovška četa.

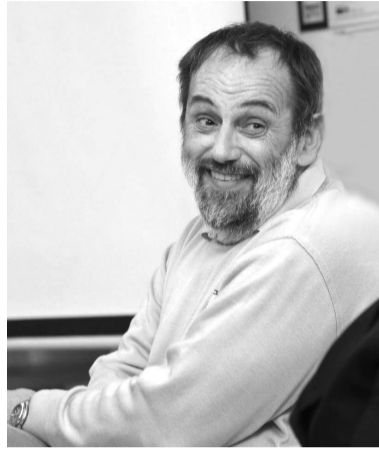
Knjiga Bogdana Urbarja, leta 2020 umrlega zgodovinarja, je zgodba o preraščanju te četice 34 prvotnih borcev v bataljon Notranjskega odreda, ki se je spomladi in poleti 1942 uveljavil kot osrednja partizanska enota na območju med Blokami in Prezidanskim. Je pa tudi zgodba o mladih fantih, ki so se vključili v narodnoosvobodilno gibanje, prekvasili svoja dotodanja idejna in politična prepričanja v Osvobodilno fronto slovenskega naroda, postali vojaki in poveljniki, se privajali vojaškemu življenju – in se bojevali. Svoje dolgotrajno zanimanje za temo je avtor ubeseditil v strokovno neoporečnem delu, zgrajenem na vseh ohranjenih virih, tako arhivskih kakor pričevanjih borcev.

Obdobje notranjskega partizanstva med marcem in novembrom 1942 je kratko obdobje slovenskega partizanstva, a eno najbolj di-

namičnih. V štirih poglavjih tako spremljamo nastanek in sestavo čete, njeno organizacijsko in bojno preraščanje v Bataljon Miloša Zidanška, delovanje bataljona na osvobojenem ozemlju v maju in juniju 1942, usodo enote v italijanski veliki poletni ofenzivi, v sklepnem poglavju pa ob novih reorganizacijah razdelitev enote v številne naslednike, nov Notranjski odred, Soški odred in Dolomitski odred.

Ko je trideseterica prišla v partizane, še niso mogli slutiti partizanske pomladi. Prekrilo se je troje: pripravljenost ljudi – na kar so v marsičem vplivali aktivisti odporiške organizacije – da gredo v partizane, ofenziven načrt vodstva narodnoosvobodilnega gibanja za okrepitev partizanskih enot in izbojevanje dveh osvobojenih ozemelj, na Gorenjskem in v Ljubljanski pokrajini, ter italijansko umikanje manjših posadk v večje postojanke, ki so jih intenzivno utrjevali. Kljub načrtom pa velja, da niti optimisti niso pričakovali tako hitrega in množičnega porasta partizanskih enot na Dolenjskem in zlasti Notranjskem ter osvobojenih dveh tretjin pokrajine.

Nadvse uspešen boj iz zasede, ki ga je četa izbojevala v Tatinski Dragi na Prezidanskem, je četi odločilno spremenil bojno pot. Z zmago v boju je vključila številne fante iz krajev na Prezidanskem, ki so se sprva umikali italijanskemu nasilju. Od Drage, kjer je bilo prvo osvobojevano območje, prek Kočevske, Prezidanskega se je ta partizanski val zgrnil v Loško dolino. Tako so

Bogdan Urbar

ostale le italijanske postojanke v Cerknici, na Rakeku in Blokah, vse že obdane z žičnimi ovirami in bunkerji, ter posadke graničarjev na rapalski meji. Četni komandir Ivan Kovač - Smeli, fant iz Loške doline, ki je odslužil vojaški rok v mornarici, se je naenkrat moral spopasti s popolnoma novimi nalogami, ki jih je moral izvajati bolj ali manj samostojno. Vse to ozemlje je bilo treba upravljati, partizanski vojski več kot petstotih borcev zagotavljati prehrano, varnost, vojaški red in hkrati sodelovati s terenskimi odporniški organi, ki so namesto prejšnje lokalne občinske vzpostavljali ljudsko oblast odborov Osvobodilne fronte.

Tako je četa že konec aprila zrasla na kakih 250, v naslednjem mesecu na 550 partizanov. Val prstovoljcev je zajel vse območje do Južne železnice pri Planini in Rakeku. V bataljonu, ki je na njihov predlog

dobil ime Miloša Zidanška, so njegove čete komaj obvladovale obširno osvobojevano ozemlje. Priključili so mu tudi Brkinsko četo, ki je delovala na primorski strani meje. V obširnem poglavju sledi Urbar bojem, pohodom in zasedam, napadom na železniško progo, predvsem pa je njegovo besedilo bogato tudi v orisih vojaškega življenja od bivanja do prehrane. Privajanje na vojaško disciplino je zahtevalo tudi več žrtv. Hkrati je to bilo obdobje, ko se je s pretirano ostrim vatlom presojalo, kdo je narodni izdajalec oziroma kdo hoče izzvati državljansko vojno. Posledica tega so bile ekzekucije, tudi spopad s prvo četniško skupino. Urbar se tem pojavom ne izogiba, daje jim ustrezno mesto v okviru boja z okupatorjem.

Italijanska ofenziva, začeta 16. julija 1942, je zajela partizansko vojsko na Notranjskem. Uporniške partizane je italijanska vojska želela zatreti tudi z uničenjem njihovega zaledja, prebivalcev, za katere so ocenjevali, da v večini podpirajo partizane. Zato naj bi moške, sposobne za boj, internirali, vse zajete oborožence postrelili. Za tri območja na Notranjskem so celo načrtovali, da bodo izselili večino prebivalstva – za Loško dolino tako več kot 4300 ljudi. Tega sicer niso uresničili, a med tako imenovanim preverjanjem so požgali več vasi ali vsaj nekaj hiš v vsaki vasi, premoženje ropali ter zgolj v Loški dolini pobili 170 ljudi in jih 370 internirali.

Zidanškov bataljon v obširnih gozdovih ni imel večjih izgub, a se je vendar del borcev razšel. Glav-

no poveljstvo je komandantu bataljona naložilo, da zbere poseben Primorski bataljon in ga povede prek rapalske meje na Primorsko, da razbremeni italijanski pritisk na Notranjskem. Dejansko je v nekaj dneh sestavil enoto več kot sto borcev in z njim prešel mejo ter se ustavil v Brkinih. Tam so ga že drugi dan obkolile italijanske enote, ki so za mejo zapirale preiskovano območje, in ga razbile. Pohoda na primorsko stran ni preživel niti komandant Smeli. Skoraj istočasno je v Taborski steni na Kočevskem po nesrečnem naključju ali namernem uboju padel tudi drugi izvrsten poveljnik iz vrst Rakovške čete, Dušan Zorc - Martin Černe. Tretjega, Ivana Turšiča - Iztoka, že poveljnika 30. divizije NOVJ, je smrt ugrabila na Primorskem poletju 1944.

Iz Zidanškovega bataljona je bilo avgusta 1942 ponovno izbrano jedro za okrepitev partizanskih enot na Primorskem. Mnogo bolj pripravljeno je tja oktobra odšla velika enota, ki se je po prehodu meje iz Loškega preimenovala v Soški odred. V njem je bil velik del prvotnih borcev Rakovške čete. Tako so se njeni borci organizirano razšli po partizanskih enotah: od Dolomitskega odreda, Šerčerjeve brigade, Tomšičeve brigade do Severnoprimskega in Južnoprimskega odreda in ne nazadnje tudi novega, novembra 1942 ustanovljenega Notranjskega odreda. V njih so nadaljevali svojo bojno pot.

Damijan Guštin

■ KNJIGA **Zoran Polič: Moja pot!**

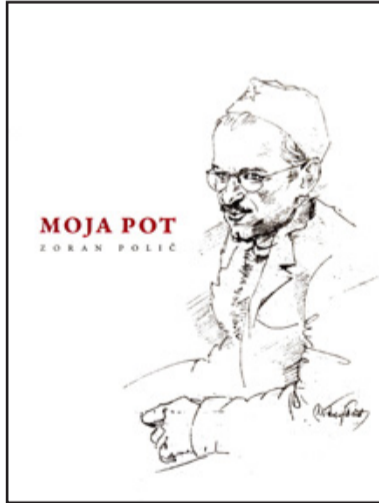
Preteklost naj politiki prepustijo zgodovini

Slovenski pravnik, partizan, prvoborec in politik Zoran Polič (partizansko ime Marko Skalar) se je rodil 20. decembra 1912 pri Sv. Lenartu v Slovenskih goricah, umrl pa je 12. junija 1997 v Ljubljani. Leta 1937 je diplomiral na Pravni fakulteti v Ljubljani, kjer je bil predsednik Društva študentov PF in poleg tega izredno dejaven tudi v sokolski organizaciji. Po aprilski okupaciji Jugoslavije (Slovenije) leta 1941 je postal aktiven udeleženec narodnoosvobodilnega boja 1941–1945. Po drugi svetovni vojni je opravljal pomembne politične funkcije v Socialistični republici Sloveniji in jugoslovanski federaciji, dejaven pa je bil tudi na športnem področju, saj se je že kot otrok vključil v delovanje Sokola v Lenartu (v njem je bil njegov oče Davorin Polič športni voditelj in tesen sodelavec dr. Milana Goriška) in bil leta 1937 v Ljubljani v ožjem krogu levega krila Sokola, ki je 26. aprila leta 1941 kot ena od ustanovnih skupin vstopilo v organizacijo Osvobodilna fronta.

Avtor, ki ga najstarejši Lenartčani in nekateri še živi člani predvojnega Sokola dobro poznajo, je na začetku spominov, katerim je dal pomenljivi podnaslov »Nekaj bežnih zapisov iz ne preveč razburljivega, pa vendar prijetnega življenja, kakor sta ga dali usoda in lastna prizadevnost«, orisal svoje otroštvo in mladost, ki ju je preživljal v Sv. Lenartu v Slovenskih goricah.

Knjigo spominov politika in slovensko goriškega rojaka iz Lenarta **Zorana Poliča** je uredil njegov sin **Marko Polič**. Prinaša zanimivo branje avtorjevih avtentičnih pogledov in razmišljanj o času, ki ga je sodoživljal in sooblikoval tako v predvojnem levem krilu Sokola kot predvsem med okupacijo 1941–1945, ko je bil med vodilnimi člani Osvobodilne fronte in nosilci narodnoosvobodilnega gibanja na Slovenskem. Bralcem bo še posebej zanimivo prebiranje njegove korespondence s političnimi in vojaškimi voditelji narodnoosvobodilnega boja, s katerimi se je včasih v nekatereh pogledih tudi razhajal. Knjiga prinaša nekaj zanimivih, celo novih dejstev oz. dopolnitev vedenja o tem času, ki ga je dobila osebnostno zaznamoval prav Zoran Polič. Ne samo v Sloveniji, temveč tudi v nekdanji Jugoslaviji, saj je opravljal številne odgovorne funkcije v organih federacije v Beogradu. Ta osrednji del knjige v sklepnem delu dopolnjujejo dragoceno dokumentarno in fotografsko gradivo, Poličeva korespondenca s političnimi somišljeniki in sodelavci pred in med drugo svetovno vojno, časopisni članki in fotografski utrinki o njegovem delovanju v predvojnem Sokolu in povojnih športnih organizacijah. Med njimi naj omenimo jugoslovanski Olimpijski komiti, ki ga je Polič vodil kot predsednik.

Knjiga svojevrstno, celo simbolično končuje Poličevo pismo pr-

vemu predsedniku samostojne in demokratične Slovenije Milanu Kučanu leta 1994. V njem se je dotaknil tudi sprave na Slovenskem in praznovanja 50. obletnice zmage nad fašizmom leta 1995. »Sem odločno za spravo med Slovenci. Toda povsem zgrešeno je graditi spravo na nekem pomirjenju med partizani in belogardisti. To bi bilo iskanje rešitve v preteklosti, graditi le na zgodovini, ne pa na sedanjosti, pa je zgrešeno in nerealno (in razen tega, preveč je bilo krvi in žrtv na obeh straneh, toda ne po krivdi partizanov). Sprava mora biti akt sedanjih nosilcev političnega življenja (torej strank), ki z njim ugotavljajo najpomembnejše stične točke gospodarskega, političnega, kulturnega in sploh celotnega družbenega življenja Slovencev in s tem trasirajo

pot v bodočnost. Preteklost naj politiki prepustijo zgodovini. V dokumentu o spravi, ki bi ga moral sprejeti parlament (in morda podpreti sindikati, zbornica in razna združenja), bi se sicer morali dotakniti globalno tudi preteklosti z nekaj dejstvi, toda le kot tiste resnice za današnji čas, ki nas vse s to preteklostjo povezuje in nam kot Slovincem dajejo pomembno mesto v svetovni protifašistični združbi,« je Zoran Polič o slovenski spravi zapisal leta 1994. Zelo zanimiv pogled enega od nosilcev protifašističnega odpora in komunistične revolucije med drugo svetovno vojno na Slovenskem. Pogled na spravo med Slovenci v pismu predsedniku Milanu Kučanu leta 1994 je sklenil z razmišljanjem, da »meni, da je skrajni čas, da nekdo jasneje in odločneje zastavi besede za pravo resnico o preteklosti in da s tem tudi zaustavi parlament v tistih dejanjih, ki z bruhanjem nestrpnosti in sovraštva (na primer Pučnik) grozijo s še večjo in bolj poglobljeno delitvijo med Slovenci, kot pa je bila ona izpred vojne med staro in mlado Slovenci oziroma med klerikalci in liberalci«.

Poličevi spomini bodo kot vir prišli prav tudi zgodovinarjem. Ne sicer zaradi novih podatkov o različnih dogodkih in pojavih, ki jih avtor opisuje, temveč predvsem zaradi njegovih osebnih pogledov na vzroke za nekatere odločitve, kot je vstop levega krila Sokola in Zorana Poliča osebno v Osvobodilno fronto aprila 1941. Zanimiva so

tudi razmišljanja o delovanju v tej organizaciji in še bolj o medsebojnih odnosih vplivnih funkcionarjev ustanovnih skupin znotraj Osvobodilne fronte od njene ustanovitve in Dolomitske izjave pa vse do konca vojne leta 1945 ter poznejšega preoblikovanja v SZDL, v kateri je bil tudi Zoran Polič med vplivnimi funkcionarji.

Dr. Marjan Toš

V OBJEMU GOZDA

Tam v objemu gozda
huđ greh se je zgodil,
tam v objemu gozda
brat je bratu kri prelil.
Tam v objemu gozda
skritih grobov se obris prepозна,
tam v objemu gozda
sliši se vetra pesem žalostna.

Tam v objemu gozda
spomini na kruto kazen še žive,
ki doletela pogumne je može.
V srcu narave, ki je videla zločin,
šepet tišine naj bo večni opomin.

Vesna Baržič Župevec
in Zoran Župevec

PREJELI SMO

»Heroji« brez imen
in priimkov

Navdih za takšen naslov sem dobil pred časom, ko sem dokaj redno dobival razne anonimke z grozečo vsebino. Dobival pa sem jih vedno po svojih objavljenih člankih, v katerih sem zagovarjal narodnoosvobodilni boj in obsojal kolaboracijo. Trdim, da za črn in strahovit madež kolaboracije ni čistila, ki bi ga opral.

Na nekaterih cerkvah so spominske plošče, na katerih piše, da je po vojni šlo za komunistično nasilje. Ne, šlo je samo za pravično kaznovanje tistih, ki so se pridružili okupatorju in izdali svoj slovenski narod. Takšno je pač moje mnenje, ki ga verjetno ali pa kar gotovo deli velik del poštenega slovenskega naroda. To je neizpodbitno dejstvo.

V omenjenih anonimkah so mi grozili z vsem mogočim, tudi s smrtjo. Domačim jih seveda nisem kazal, ker bi se ob tako podlih vsebinah verjetno hudo prestrašili. Mene se niso dotaknile, ker vem, da imam opravka s pokvarjenimi slabiči, s podlimi ljudmi, ki jih ni toliko v hlačah, da bi se upali podpisati. Pokvarjenci so pač pokvarjenci, saj so to nedvomno očitno pokazali že pred osemdesetimi leti. Sprašujem se, s kakšnimi podlimi dušami so imeli opraviti partizani in pošteni slovenski narod. In ti ljudje, ki danes še vedno povečujejo kolaborante, nam pridigajo o nekakšni spravi! Menim, da si zelo veliko domišljajo. Opravičila ni.

Srečko Križanec, Štore

V spomin in opomin

Pisalo se je leto 1945. Nacistična Nemčija je kapitulacijo podpisala 8. maja 1945. Druga svetovna vojna se je približevala koncu. Evropski narodi pod Hitlerjevim škornjem so spet svobodno zadihali. Eden teh narodov, ki so bili stoletja pod tujim jarmom, smo bili tudi Slovenci.

Nemški akt o predaji so tega dne v Karlshorstu v Berlinu podpisali predstavniki treh oboroženih sil: vrhovno poveljstvo nemških oboroženih sil (Oberkommando der Wehrmacht), zavezniške ekspedicijske sile in vrhovno poveljstvo sovjetske Rdeče armade. Akt o predaji je bil podpisan 8. maja 1945 ob 23.01.

Na Tihem oceanu je vojna med zavezniški in japonskim cesarstvom še vedno potekala z nezmanjšano močjo. To, da je Japonska nadaljevala boje, je med zavezniške povzročilo skrbi, da bi nadaljevanje vojne povzročilo dodatne smrtno žrtve. 26. julija 1945 so Združene države Amerike, Združeno kraljestvo in Kitajska na konferenci v Potsdamu Japonsko pozvali k predaji. Kljub temu je Japonska nadaljevala boje. 6. avgusta 1945 so ob 8.16 Združene države Amerike odvrgle atomsko bombo nad mestom Hirošima, tri dni pozneje pa še

nad mestom Nagasaki. V Hirošimi je bilo od 90.000 do 146.000 smrtnih žrtev, v Nagasakiju pa od 39.000 do 80.000 smrtnih žrtev.

Japonski cesar Hirohito je 15. avgusta 1945 napovedal kapitulacijo japonskega cesarstva. Premirje je cesar uradno podpisal 2. septembra 1945. S tem se je končala druga svetovna vojna, ki je med ljudmi povzročila toliko gorja. Naj nam bodo žrtve druge svetovne vojne v opomin, da se kaj takega ne bi ponovilo!

Mihael Usenik

Domobranska prisega

Spoštovani urednik
Demokracije!

Glede na to, da imate selektiven spomin na dogajanje v drugi svetovni vojni, kar zadeva nastanek domobranstva (op.: vaš članek v Demokraciji <https://demokracija.si/fokus/v-tiskani-izdaji-demokracije-preberite-kdaj-bodo-komunisti-in-njihovi-obozevalci-spoznali-in-razumeli-zakaj-so-nastali-domobranci/>), v katerem potvarjate zgodovino, vam neizpodbitno pojasnjujem kolaboristično domobranstvo z naslednjimi dejstvi:

https://sl.wikipedia.org/wiki/Slovensko_domobranstvo

<https://www.24ur.com/novice/slovenija/80-let-od.html>

<https://zgodovinanadlani.si/1944-domobraska-zaprisega-hitlerju/>

Prilagam vam tudi vsebinsko veljavno domobranksko prisego (tako imenovano slovesno obljubo) zvestobe Hitlerju in Nemčiji, skupnega boja za Nemčijo in njene vojaške ali politične cilje, ne za »slovensko domovino« (!), da bo kdo drugemu ali za drugega nekaj storil, dopustil ali trpel. Gre za enostranski pravni posel, za enostransko svobodno in razumljivo prostovoljno izjavo volje slovenskih fantov v korist okupatorja brez nasprotne obveznosti. O vsebini prisege ni nobenega dvoma.

Izjava, da se bodo »bojevali v skupnem boju z nemško oboroženo silo, stoječo pod poveljstvom vodje velike Nemčije«, jasno pove, so bili domobranci del nemške oborožene sile. Po določbi **Haaških vojnih konvencij iz leta 1907 gre za pravno dovoljeno izjavo lojalnosti do okupatorske sile**, ki je dala orožje. Domobrankska prisega je bila usmerjena proti partizanom in osvobodilnemu boju. Vsakdo ima pravico od odgovornega urednika zahtevati, da brezplačno objavi njegov popravek objavljenega obvestila, s katerim je bila prizadeta njegova pravica ali interes. Torej dopolnite svoj članek in ne tolmačite zgodovine po svoje.

Pametnim dovolj. Hvala.

Lep pozdrav

Ferenc Godina

Občina Gorica v sramoto
EPK Nova Gorica - Gorica 2025

Novembra 2024 je občinski svet v Gorici izglasoval, da Mussolini ostaja častni občan Gorice. Župan Ziberna je to odločitev opravičeval kot zgodovinsko dejstvo, ki se ga ne da izbrisati z odvzemom naziva častni občan.

Občinski svet je zamudil enkratno zgodovinsko priložnost, da obsodi Mussolinija osebno zaradi genocidnega poziva z balkona prefektore 31. julija 1942 na Travniku v Gorici, ko je proti slovenskemu narodu rohnjel z besedami:

Neusmiljeno je treba pokoriti to uporno ljudstvo. Ravnati je treba kot Julij Cezar v nepokorni Galiji. Iztrebiti je treba vse moške te preklete rase. V originalu: BISONIO STERMINARE TUTTI MASCIDI QUESTA RAZZA.

Razlika med Titom in Mussolinijem je kot dan in noč. Tito je pozival k bratstvu med narodi, Mussolini pa k popolnemu uničenju »manjvrednih« narodov sveta. Zato je napis Tito na Sabotinom svotel zgled narodom pod Sabotinom in vsemu svetu, Mussolinijeva dediščina v Gorici pa v nebo vpijoča sramota njenih meščanov.

Mag. Boris Nemec

Mučeniška pot
k svobodi

Spoštovane, spoštovani! Priporočam za branje: **»Mučeniška pot k svobodi«**, Tiskarna »Ljudske pravice«, 1946, natisnjeno v 10.000 izvodih.

Kdo je kdo bil v preteklosti in je danes? Kdo podpira Izrael? Kdo podpira nacizem? Na svetu, v Evropi in pri nas v Sloveniji? Kdo je kako glasoval v OZN? Vsa imena in priimki so bili in so znani za zgodovino ter za nas in zanamce! Kdo in kako je glasoval ob cirkusantskem tekmovanju Evrovizije – ZA IZRAEL, ne za pesem? Iz malega raste veliko. Sovraštvo se plazi po Sloveniji, Evropi in svetu!

Nacisti in fašisti pred več kot 80 leti, danes Judje in Američani v Izraelu oziroma v Gazi. Tudi v Ukrajini se je začelo podobno. Kača naciklerofašizma je že tu med nami!

Da ne bi pozabili, ali pa je že prepozno in smo že pozabili, kaj se je dogajalo pri nas?

Ko je prijatelj pred leti podal kazensko ovadbo zaradi povečevanja in obujanja nacizma in domobranstva v Št. Joštu, je dobil od policije odgovor: »Preučili smo ovadbo in nismo zaznali znakov kaznivega dejanja.« Ja, povedno! Vse je v skladu z zakoni in »demokracijo«.

Pa nas mnogi prepričujejo, naj pozabimo na preteklost in se osredotočimo na prihodnost!?

S spoštovanjem!

Miloš Šonc

DOGODKI Odkrili
spominsko ploščo»Zlo postaja
del vsakdana«

Ob 80. obletnici množičnih deportacij lendavskih in prekmurskih Judov v taborišča smrti je bila v lendavski Sinagogi spominska slovesnost, na kateri je poleg mnogih uglednih gostov sodelovala tudi slovenska predsednica dr. Nataša Pirc Musar. Kot slavnostna govornica je spomnila na izgon tedanjega judovskega prebivalstva iz Lendave in širšega Prekmurja. »Redki so preživeli in zelo malo se jih je odločilo vrniti v domači kraj. Šest milijonov judovskih žrtev holokavsta je večen opomin človeštvu, kam lahko vodita nestrpnost in sovraštvo do drugega. Danes, 80 let pozneje, se zdi, da to zlo postaja del vsakdana. Spet smo priče nesprejemanja drugačnega.«

Spominska slovesnost z odkritjem spominske plošče na mestu nekdanje judovske šole je bila polna simbolike in dostojanstvenega spominjanja na ljudi, ki so v Lendavi in vsej pokrajini ob Muri pustili vidne in globoke sledi. S tem dejanjem se je v javni in zgodovinski spomin vrnila tudi nekdanja lendavska judovska šola, ki je bila porušena leta 1999 kot edinstven biser judovske dediščine na Slovenskem. Odkrila sta jo predsednica Slovenije in lendavski župan Janez Magyar. S tem tudi pietetnim dejanjem je dolg do nekdanjih someščanov vendarle ohranilo v Lendavi, ni nikjer na Slovenskem. Sinagoga, po obnovi v drugi polovici 90. let minulega stoletja in uradno odprta 20. septembra 2002 z Muzejem holokavsta, judovsko pokopališče v Dolgi vasi in tlakovci spomina pred hišami v nekdanji Glavni ulici, kjer so nekoč živeli lendavski Judje, so neprecenljiva dediščina. S svojim izročilom in sporočilom potrjujejo zgodovinsko vlogo in pomen Judov v Lendavi in celotnem Prekmurju. Povsod so pustili globoke sledi.

Marjan Toš

ZLOVEŠČE
JUTRO

Zlovešče jutro,
krokar se oglašča.

Le kaj dan po svetem Vidu
Šentlambertu prinaša?

Okupator sklenil
je surovo poteptati
Birtovo ponosno hišo,
domačijo jim požgati.

Pri srcu stisnilo
je Mirka, Franca,
ko zaslišali so težki
še esesovski koraki.

Slutila sta že prej,
da ovaduški so glasovi
temne sile privabili,
zbrali so dušiči se oblaki.

Gospodar jim padel
je v zločinke roke
kot jagnje žrtveno
za prijateljev otroke.

Francu mila je bila usoda,
vsaj življenje je ohranil,
v partizanskih vrstah
je naprej slovenstvo branil.

Toda ogenj je pogoltnil
umno delo, žulje,
noči prečute mnoge,
skrb za blagor skupni.

Pred Mirkom dnevi
so bili obupni,
ne le udarci,
tudi ukazi
nečloveški hrupni.

Izpili so mu sok iz žil
garanje, lakota in žeja,
posušila načrtov plemenitih
zelenila se je veja.

Omahnil v novembrski
je hlad na tuji zemlji,
a preden se mu
je iztekel čas,
tiji je poslal pozdrav
v domačo vas.

Sedaj pozdravlja
tabla nas na hiši,
v kateri slika
njegova še visi,
mimoidočemu morda
srce vztrepetata,
hvaležnosti besede
mu zašepeta.

Naj zgodba ta junaška
nas vsakič znova pouči,
da za skupnost svojo
vsak naj se bori,
spomin na prednike zavedne
nekajkrat na leto
vsaj naj počasti.

Boštjan Grošelj

SVOBODNA
B E S E D A

www.svobodnabeseda.si

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si

do 15. februarja 2025. Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebani reševalci križanke iz 110. številke časopisa Svobodna beseda

1. Povšič Jožica

Kal nad Kanalom 118 a, 5214 Kal nad Kanalom

2. Žele Ivan

Strmca 25, 6230 Postojna

3. Zlatev Marija

Dom pod gorco, Pekrska cesta 26, 2000 Maribor

Rešitve križanke:

HIDROKSID, IGNORANCA, TROBOJ, IM, RA, KVAKA, OČA, ATKA, HARDVER, MISISIPI, GRIMASA, AMATERSTVO, ČL, IH, SEN, KAIRO, LEEDS, ONIKS, KONCENTRAT, NIKO, HAM, PLJUČKA, ST, ZLO, IT, EČ, TNALO, ONUČA, ALKI, VEDEVJEVEC, KORK, OŽAR, NEČAST, ANAS.

Geslo: HITRO, HITRO MINE ČAS, KAJ V TEM LETU ČAKA NAS.

								VRSTA TEKMovanja V TEKU NA SMUČEH (IZ ČRK: SOLATNIK)	ČREVESNA BAKTERIJA, KI POVZROČA TIFUS	IZVEDENKA ZA HRVAŠKI JEZIK	NAŠ IGRALEC SAMOBOR	KONCENTRACIJSKO TABORIŠČE	STONE MLAKAR	ZDRAVILO MEDIKAMENT	NEKDANJI AMERIŠKI IGRALEC (RYAN; IZ: ELANO)	IME VEČ BURUNDIJSKIH KRALJEV			
								RAZLOG, DOKAZ											
								AVSTRIJSKI ARHITEKT (ADOLF; IZ: SOLO)				HAVAJSKI OGNJENIK							
								ITALIJANSKI POPOTNIK POLO					ANTON RAMOVŠ VRSTA RADIKALA (IZ: LIRA)						
ITALIJANSKI FILMSKI REŽISER (ROBERTO IN IGRALKA (ISABELLA))	RELIJSKI VOZNIK	KRATKOTRAJNA NEZAVEST	PREPIR	V OBRISIH VIDNA POSTAVA, TENJA	NAŠ LUTKAR MAJARON	PREBIVALCI LODŽA NA POLJSKEM	LOJZE KOLMAN	OLIVIERO TOSCANI MESTO V ZAHODNI NIGERJI		NEKDANJI SLOVEN. GLASBENIK (JANEZ)									
										AMERIŠKA ROKOVSKA SKUPINA (IZ ČRK: RAW)				OTROK, KI SE PRENEHA DOJITI		ZMIKAVT			
										NEUMNEŽ, OMEJENEČ									
										VIJUGA V JEZIKOSLOVJU (IZ ČRK: DALIT)									
										ZMAGO TKAVC				STANE TRBOVC					
PREBIVALEC IDRSKEGA					NEKD. SL. SMUČAR (MIŠEL) VRSTA ŽGANJA					LOVRO TOMAN				GRSKA MATI BOGOV					
VLADIMIR LAMUT										NEMŠKI FIZIK EINSTEIN								DRUŽBA ZA AVTOCESTE RE PUBLIKE SLOVEN.	
DROBIŽ ERE										PREBIVALCI SRBIJE									
										GORA V BIBLIJI (IZ ČRK: LEGIDA) LESKET									
POSREDNİK PRI PROSTITUCIJI, MAKRO																			
										RJAVENJE									
										BORUT PETRIČ									
ZNAK ZA ZNIŽANJE TONA														ČRT ROTAR					
														IGOR UMEK					
KRAVICA, TELICA																			
NEKDANJI GORSKI ROPAR V ALBANJI																			
										POUK, NASVET									

SVOBODNA BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Marijan Križman, predsednik
Uredniški odbor: dr. Ivan Svetlik (predsednik), dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha, Črt Kanoni
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si
Oblikovanje: Vid Brezočnik
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:
ZZB za vrednote NOB Slovenije,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

V SPOMIN General Franjo Pirc

Z letalom prebегnil na osvobodeno ozemlje

Letalski general Franjo Pirc se je rodil 22. januarja 1899 v kmečki družini v Sodražici. Na Dunaju je končal oficirsko šolo. Po razpadu Avstro-Ogrske se je pridružil Maistrovi vojski in sodeloval v bojih za severno mejo. V Kraljevini Jugoslaviji se je izsolal za letalca in postal komandant letalskega polka s činom polkovnika. Po okupaciji se je z večino pilotov pridružil letalstvu NDH. V Zagrebu se je povezal z Osvobodilno fronto in nato z letalom prebегnil na partizansko osvobodeno ozemlje.

Vrhovni komandant Josip Broz - Tito mu je naložil organizacijo letalstva in ga 29. oktobra 1944 imenoval za komandanta Jugoslovanskega vojnega letalstva s činom polkovnika, pozneje pa generalmajorja. Po volitvah Franjo Pirc ni že-

lel vstopiti v Komunistično partijo in je postal ambasador v Argentini. Leta 1952 se je upokojil in 22. januarja 1954 umrl. Sodelavci in znanci so ga opisovali kot vzornega in pogumnega domoljuba, poštenega, razgledanega in delavnega človeka.

Živel je v raznih vojaških postojankah. Leta 1927 se je v Karlovcu poročil in imel zelo srečno in urejeno družinsko življenje. Prva hči mu je umrla za meningitisom. Po okupaciji je z družino živel v Zagrebu. Tik pred odhodom v partizane je tedanji komandant hrvaške Osvobodilne fronte organiziral ilegalno preselitev Franjeve noseče žene v oddaljeno vasico. Po osvoboditvi je izvedel, da so ženo in novorojenčka našli ustaši in ju ubili v koncentracijskem taborišču. Franjo je bil izrazito družinski človek in ga je ta žalostna

vest močno prizadela in mučila do konca življenja. Večkrat se je po več dni utapljal v žalosti. Pokopan je na pokopališču v Sodražici.

Ob občinskem prazniku 9. novembra 2024 je občina Sodražica Franja Pirca imenovala za častnega občana. Ob tej priliki je bila tudi odprta razstava z gradivom o življenju in delu generalmajorja Franja Pirca, ki je bila odprta do sredine letošnjega januarja, pozneje pa bo preseljena v vojni muzej pri Pivki.
Dušan Pirc

Članek je ob 125. obletnici rojstva in 76. obletnici smrti Franja Pirca napisal njegov nečak Dušan Pirc, član ZB Vrhovci - Vič - Rudnik, član SKOJ od marca leta 1943. Franjo Pirc je imel devet bratov. Bili so sodelavci Osvobodilne fronte, večina partizanov, eden pa je umrl v nemškem koncentracijskem taborišču. Ohranjeno imajo tudi lastnorčno napisano pismo maršala Tita, v katerem se njegovi materi zahvaljuje za sodelovanje njene družine v narodnoosvobodilnem boju.

Mussolini non è mio concittadino!

GORIZIA
CAPITALE EUROPEA
DELL' IPOCRISIA

MANIFESTAZIONE
1 FEBBRAIO 2025, DALLE 10 ALLE 12
PIAZZA MUNICIPIO GORIZIA

Mussolini ni moj someščan!

GORIZIA
EVROPSKA PRESTOLNICA
HINAVŠČINE

SHOD
1. FEBRUAR 2025, OD 10 DO 12
MESTNI TRG GORICA

■ RAZSTAVA *Veliko polje*

83. obletnica igmanskega marša

Na Velikem polju na Igmanu je bila 25. januarja tradicionalna spominska slovesnost, tokrat ob 83. obletnici legendarnega igmanskega marša. Prireditve se je udeležilo več kot 6000 ljudi iz vseh nekdanjih jugoslovanskih republik ter Avstrije in Italije.

Pohod se je začel s polaganjem cvetja pri spominskem obeležju v Brezovači. Kolona pohodnikov, med njimi je bil tudi slovenski veleposlanik v Bosni in Hercegovini **Damijan Sedar**, je nato krenila do Velikega polja, kjer so pripravili kulturni program. Pri spominskem obeležju na Velikem polju so delegacije položile vence in cvetje. Na prireditvi, na kateri sta ZZB NOB Slovenije zastopala člana predsedstva Marjan Šiftar in Janez Alič, so prebrali tudi pismo, ki ga je udele-

Na prireditvenem prostoru na Velikem polju se je zbralo več tisoč ljudi, med njimi veliko mladih.

žencem prireditve poslal eden redkih še živih udeležencev igmanskega marša leta 1942, Slovenec **Albin Pibernik**. Naj spomnimo, da je marš potekal s 27. na 28. januar

1942 po globokem snegu in temperaturi do minus 38 stopinj. Okoli 800 pripadnikov Prve proleterske brigade je 17 ur pešačilo do svobodne Foče. Tokrat je bilo vreme na

Pohodniki tradicionalnega igmanskega marša

Igmanu sončno, temperatura pa je dosegla kar 14 stopinj nad ničlo. Po planoti so odmevale partizanske in domoljubne pesmi, slišati pa je bilo tudi deklamacijo Kajuhove pesmi v

slovenskem jeziku. Udeleženci srečanja so se z minuto molka spomnili tudi umrlih rudarjev v nesreči v velenjskem rudniku. **J.A.**

■ DOGGODKI *Smučarski center Cerčno*

Partizanske smučine Cerčno '45

V Smučarskem centru Cerčno so 25. januarja pripravili spominsko prireditev ob 80. obletnici smučarske olimpijade. Letošnje smučarsko tekmovanje Partizanske smučine Cerčno '45 je bilo 48. po vrsti. V veleslalomu so se pomerili člani in člani Zveze združenj borcev NOB Slovenije, Zveze policijskih veteranskih društev Sever, Zveze slovenskih častnikov in Zveze vojnih veteranov Slovenije ter pripadniki Slovenske vojske.

Slovesnost se je začela s slovensko himno in dvigom slovenske zastave, ki so jo na prizorišče prinesli padalci Slovenske vojske. Zbrane so nagovorili župan občine Cerčno **Gasper Uršič**, predsednik organizacijskega odbora Partizanskih smučin Cerčno '45 **Miha**

Butara in slavnostni govornik **Marijan Križman**, predsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije.

Prvo organizirano partizansko smučarsko tekmovanje je bilo v času sklepnih bojev druge svetovne vojne na evropskem ozemlju.

Potekalo je 20. in 22. januarja 1945 v Cerčnem. Tekmovalci so se takrat pomerili v treh disciplinah, in sicer v patroljnem teku na smučeh,

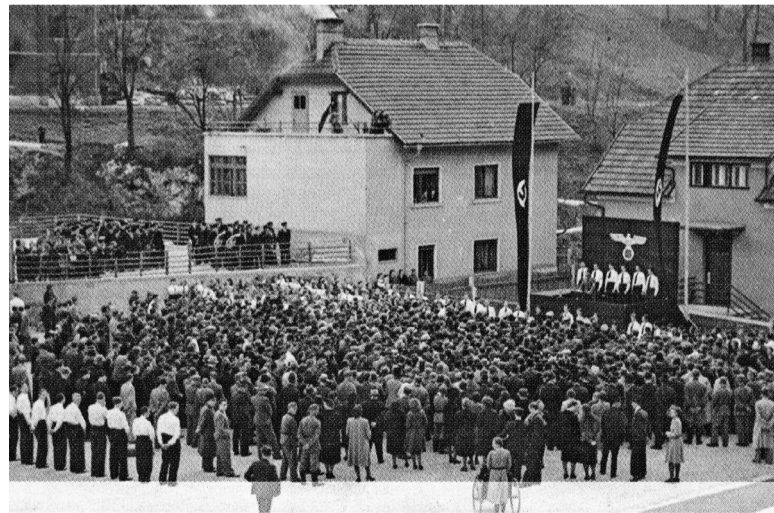
veleslalomu in smučarskih skokih. Več o prireditvi v prihodnji številki Svobodne besede. **Manja Konkolič**

■ V METEŽU ZGODOVINE *Roman Vidmar (1)*

Življenjska pot hrastniškega zdravnika

Vojna je po svoji naravi nekaj strašnega: ljudi spremeni v živali, uničujevalce in morilce. Vojaški spopadi uničujejo, kar je človek mukoma zgradil, spreminjajo meje in iztrebljajo narode. Vsak udeleženec oziroma preživeli ima svojo zgodbo. Predstavil vam bom zgodbo hrastniškega zdravnika dr. Romana Vidmarja med drugo svetovno vojno in po njej. O njem v našem kraju zaradi različnih razlogov po vojni niso govorili, kot je zapisala Irena Ivančič Lebar.

Kaj je Primorec, rojen leta 1904 v Šturjah pri Ajdovščini, ki je leta 1936 v Hrastniku odprl splošno in zobozdravstveno ordinacijo, naredil, da ga je povojna oblast obsodila na smrt? Leta 1936 je dr. Vidmar z družino prišel v Hrastnik. Do druge svetovne vojne je njegovo življenje ter življenje njegove žene in dveh hčera potekalo normalno. Leta 1941 je v svoji ordinaciji zdravil tudi ranjene partizane. Njegova zveza s partizani so bili Janez Potisk, sosed pri Riklovem mostu, njegova žena Štefka in Lojze Ribič.

Hiša dr. Vidmarja (na levi) med nemškim zborovanjem leta 1941. Vir: Marko Planinc in Irena Ivančič Lebar: Hrastnik

Novembra 1942 je Ribič k njemu pripeljal ranjenega partizana, ki ga je dr. Vidmar oskrbel in previl, žal pa je pozneje ta partizan dezertiral in doktorja izdal. Gestapo je Vidmarja poslal v koncentracijsko taborišče Dachau, kjer je delal kot zdravnik in pomagal taboriščnikom. Tudi njegova družina je med vojno preživljala težke čase – ženo so

zaprlj v Trbovljah, za hčeri Ditko in Romano pa je poskrbel Abel, lastnik hrastniške steklarne, in sta prebivali pri njegovi družini. Ko so ženo izpustili iz zapora, jim je Alojz Podrenik, tajnik na občini, povedal, da bodo aretirani in poslani v taborišče. Družino je najprej v svojem stanovanju skrtil inž. Prochaska, nato jim je uspelo pobegniti k teti

v avstrijski Zeltweg. Hišo jim je gestapo zaplenil. Vsi so se po vojni vrnili v Hrastnik v svojo hišo, kjer je Vidmar najprej delal kot zdravnik.

Komunistična politična oblast v Sloveniji je po vojni od leta 1945 začela za doseganje svojih ciljev uporabljati različna sredstva, med drugim tudi zlorabo sodne veje oblasti. Del tega so bili množični montirani procesi, med drugim od leta 1947 do 1949 tudi tako imenovani dachavski procesi. Zvrstilo se jih je enajst, v katerih je bilo obtoženih 37 ljudi, med njimi tudi trije Hrastničani. Janko Pufler, direktor hrastniške steklarne, je bil maja 1947 na predhodnem procesu obsojen na smrt, obsodba je bila izvršena. Dr. Vidmar je bil avgusta 1948 na šestem procesu obsojen na smrt. Ivan Ranzinger, predvojni komunist, je bil junija 1949 na osmem procesu obsojen na 18 let zapora. Obsojeni so bili, da naj bi bili agenti gestapa in naj bi v taborišču delali zanj. Oblast je sledila sovjetskemu odnosu do preživelih taboriščnikov – nihče ni mogel preživeti taborišča, če ni sodeloval z

gestapom. Gotovo so še bili drugi, manj znani in osebni vzroki, lahko da je šlo za preveč samostojne razumnike.

Dr. Vidmarja so še obsodili, da je leta 1942 izdal Janeza Potiska, ki so ga Nemci v Mariboru še isto leto ustrelili kot talca. Niso upoštevali, da je bil Janez Potisk izdan skupaj s 50 mladimi Hrastničani, katerih izdajstvo je prišlo z druge strani, in ga dr. Vidmar ni mogel izdati. Pričanja 27 internirancev, da jim je dr. Vidmar pomagal v taborišču, in izjav, kako je kot zdravnik pomagal tudi drugim taboriščnikom, sodišče sploh ni upoštevalo. Njegova družina se je borila in iskala vse mogoče zveze in načine, da ga ne bi usmrtili. Starejša hči Ditka, še ne 17-letna, je osebno nesla pismo Titu, ki je poleti 1948 obiskal Bled, s prošnjo, naj ga ne ustrelijo. Do njega ni prišla, je pa s pomočjo nekega agenta UDV prišla do Titovega sekretarja in oddala pismo.

(nadaljevanje v prihodnji številki)

Herman Donik